

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تاریخچه روانشناسی در ایران

عنوان و نام پدیدآور	: تاریخچه روانشناسی در ایران
مشخصات نشر	: تهران : میرماه ، ۱۳۹۴ .
مشخصات ظاهری	: ۷۶ ص: مصور (بخشی رنگی)
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۳۳-۱۷۰-۹
وضعیت فهرست نویسی	: فیهیای مختصر
یادداشت	: فهرستنویسی کامل این اثر در نشانی: http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است
یادداشت	: تالیف: علی اصغر اصغر نژاد فرید، محبوبه دادفر، مهرداد کاظم زاده عطوفی، پیر حسین کولیوند.
شناسه افزوده	: اصغر نژاد فرید، علی اصغر، ۱۳۲۷ -
شناسه افزوده	: بیمارستان تخصصی و فوق تخصصی خاتمه‌الانبیاء (ص)
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۸۲۳۰۸۴

تاریخچه روانشناسی در ایران

تألیف:

محبوبه دادفر

دانشجوی دکترای روانشناسی بالینی
دانشگاه علوم پزشکی ایران - پردیس بین الملل

دکتر علی اصغر نژاد فرید

روانشناس
عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی ایران
دانشکده علوم رفتاری و سلامت روان

دکتر پیر حسین کولیوند

معاون مرکز تحقیقات علوم اعصاب شفا

مهرداد کاظم زاده عطوفی

روانشناس بالینی
دانشگاه علوم پزشکی ایران
دانشکده علوم رفتاری و سلامت روان

میراث

۱۳۹۴ شمسی

بیمارستان فوق تخصصی
خاتم الانبیاء (ص)

تاریخچه روانشناسی در ایران

مرکز
تحقیقات
علوم
عصاب
شفا

تألیف: دکتر علی اصغر اصغر نژاد فرید، محبوبه دادفر، مهرداد کاظم زاده عطوفی، دکتر پیرحسین کولیوند

ناشر: میرماه

گرافیک جلد و متن: مهدیه ناظم زاده

لیتوگرافی و چاپ: قائم چاپ جوربند

صحافی: عطف

نوبت و سال انتشار: نخست/ ۱۳۹۴

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۹۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۳۳-۱۷۰-۹

تمام حقوق اثر برای مرکز تحقیقات علوم اعصاب شفا محفوظ است.

خیابان ولیعصر (عج) - خیابان رشید یاسمی - بیمارستان فوق تخصصی خاتم الانبیاء (ص)

تلفن: ۸۸۸۸۴۰۴۰

انتشارات میرماه: تجریش، دزاشیب، خیابان شهید رضائی، کوی شهید مرتضی عباسی، پلاک ۳، واحد ۲

تلفن: ۲۲۷۲۲۹۰۱-۲ و ۲۲۷۵۹۲۰۳-۴ فاکس: ۲۲۷۱۹۵۲۳

پیشگفتار

روانشناسی بررسی و مطالعه علمی رفتار و فرایندهای ذهنی تعریف شده است. روانشناسی یکی از مهم ترین شاخه‌های علمی است که مرتبط با بدن انسان می‌شود. این شاخه اطلاعات زیادی در رابطه با شرایط روحی و روانی انسان‌ها در اختیار افراد قرار می‌دهد. قدمت این علم به زمان‌های بسیار دور باز می‌گردد و در بسیاری از نوشته‌ها علم روانشناسی از علم‌های دیگر مهم‌تر شناخته شده است. هزاران سال است که «روح و روان»، ذهن انسان را به خود مشغول کرده است. این موضوع را می‌توان با نگاهی به آثار بر جای مانده از گذشتگان استنباط کرد. انواع مختلفی از مراسم مذهبی یا غیر مذهبی که برای آرامش ارواح مردگان یا دور کردن ارواح خبیثه انجام می‌شدند موید این مطلب است. امروزه نیز به مانند گذشته «روح و روان» همان اهمیت گذشته خود را با وجود تغییرات بنیادی در ارزش‌ها و تعاریف ما از مسائل حفظ کرده است. علم روانشناسی با همه جوانب زندگی افراد مانند شیوه‌های تعامل والدین با فرزندان، شیوه‌های فرزند پروری، درمان مشکلات روانی و خانوادگی، گزینش افراد مناسب برای یک کار، تعلیم و تربیت دانش آموزان استثنایی در ارتباط است.

روانشناسی هم یکی از قدیمی ترین نظام علمی و هم یکی از جدیدترین آنهاست. اندیشه‌های مربوط به انسان و ماهیت او بسیاری از کتاب‌های مذهبی و فلسفی را پر کرده است. حتی قرن‌های چهارم و پنجم پیش از میلاد افلاطون، ارسطو و دیگر دانشمندان یونان باستان با بسیاری از مسائلی که روان شناسان امروزی با آنها سر و کار دارند، دست و پنجه نرم می‌کردند. مسائلی مانند حافظه، یادگیری، انگیزش، ادراک، رویا و رفتار ناهنجار در روان شناسی گذشته و حال مطرح بوده و می‌باشد. بنابراین در موضوع روانشناسی بین گذشته و حال یک استمرار بنیادی وجود دارد. روانشناسان این پیوند بین گذشته‌ها و حال را برای کاوش جالب و سودمند یافته‌اند و این خود سبب شده است که تاریخ روانشناسی به عنوان یک زمینه مطالعاتی و حتی تحصیلی در آید.

روانشناسی که امروز با آن سر و کار داریم، در سطح تحصیلی و حرفه‌ای، شاخه شاخه شده و چند پاره است. بعضی از روان‌شناسان بر کارکردهای شناختی تاکید دارند، برخی به نیروی‌های ناهوشیار

علاقه‌مندند و تعدادی دیگر با رفتار آشکار یا با فرآیندهای فیزیولوژیکی و شیمیایی سر و کار دارند. به نظر می‌رسد این رویکردها با هم وجه اشتراک زیادی نداشته باشند، جز این که همه آنها علاقه‌مند به ماهیت انسان هستند.

در این میان تنها چارچوبی که این زمینه‌ها و رویکردها مختلف را به هم پیوند می‌زند و به آنها محتوای منسجمی می‌دهد «تاریخ» آنهاست یعنی تکامل روانشناسی به عنوان یک نظام علمی مستقل. تنها با بررسی خاستگاه‌های روان‌شناسی و مطالعه تحول آن در طی زمان است که می‌توان ماهیت روان‌شناسی به عنوان یک نظام علمی مستقل، ماهیت روان‌شناسی امروز، را به وضوح درک کرد. تاریخ روان‌شناسی به خودی خود داستانی جذاب است. حرکت‌های نادرست، اشتباهات و سوءتفاهم‌ها همواره وجود داشته‌اند، اما همواره تحولی روشن وجود داشته که روان‌شناسی معاصر را شکل داده و تبیینی را برای غنای فعلی آن فراهم آورده است.

در خصوص داده‌های تاریخی می‌توان گفت بیشترین و بهترین ویژگی داده‌های علمی بوسیله خود روانشناسان به وجود می‌آید. داده‌های تاریخی تکرارپذیر نیستند. توسط اسناد و مشاهدات دست اول و دوم گردآوری می‌شوند. گاهی اوقات داده‌های تاریخی کامل نیستند، مفقود می‌شوند، عملاً از انتشار آنها جلوگیری می‌شود، به طرز غیر صحیح ترجمه می‌شوند. دلایل اینکه چرا تاریخ روان‌شناسی را مطالعه می‌کنیم می‌تواند شامل پیوند ملموس با گذشته، اجتناب از تکرار گذشته، کمک به پیش‌بینی آینده و تاثیر نیروهای فرهنگی و اجتماعی بر نگرش‌ها و هدف‌های روانشناسان گذشته باشد. کتاب حاضر در این راستا نگارش شده است.

مؤلفین

۱۳۹۴ شمسی

فهرست

تعریف روانشناسی.....	۱۱
اهداف روانشناسی.....	۱۱
زمینه‌های تخصصی روانشناسی.....	۱۲
مشکلات باز سازی گذشته روان‌شناسی.....	۱۴
داده‌های گم شده یا منع شده.....	۱۴
داده‌های تحریف شده در ترجمه.....	۱۵
داده‌های خود تأیید کننده.....	۱۵
تاریخچه علم روانشناسی در جهان.....	۱۶
روان‌شناسی در آلمان.....	۱۷
روان‌شناسی در انگلیس.....	۱۸
روان‌شناسی در فرانسه.....	۱۸
روان‌شناسی در آمریکا.....	۱۹
تاریخچه علم روانشناسی در ایران.....	۲۰
روانشناسی در ایران باستان.....	۲۰
جهان‌بینی باستان و جایگاه انسان.....	۲۱
نیروهای روان آدمی (نظریه شخصیت).....	۲۲
سنخ‌های شخصیتی.....	۲۵
نظریه شخصیتی ایران باستان.....	۲۵
روانشناسی با عنوان علم النفس در ایران.....	۲۹
روانشناسی به عنوان یکی از علوم طبیعی ایران.....	۳۰
روانشناسی ایران از دهه ۱۳۴۰ به بعد.....	۳۰
روانشناسی ایران و پژوهش.....	۳۱
روانشناسی ایران در دهه‌های اخیر.....	۳۱
تاریخچه روان‌شناسی بالینی در جهان.....	۳۴
تاریخچه روان‌شناسی بالینی در ایران.....	۳۸
تاریخچه روانشناسی صنعتی و سازمانی در ایران.....	۴۲
تاریخچه روان‌شناسی اجتماعی در ایران.....	۴۵
موقعیت شغلی روانشناسی در ایران.....	۴۶
سازمان نظام مشاوره و روانشناسی جمهوری اسلامی ایران.....	۴۷

قانون تشکیل سازمان نظام روان‌شناسی و مشاوره جمهوری اسلامی ایران.....	۴۷
فصل اول - تعریف، اهداف.....	۴۸
فصل دوم - وظایف و اختیارات.....	۴۸
فصل سوم - شرایط عضویت.....	۴۹
فصل چهارم - ارکان و واحدهای تابعه.....	۵۰
فصل پنجم - انتخابات.....	۵۲
آکادمی روانشناسی بالینی ایران.....	۵۶
انجمن‌های روانشناسی در ایران.....	۵۶
انجمن ایرانی روانشناسی.....	۵۶
انجمن روانشناسی ایران.....	۵۷
انجمن علمی روانشناسی بالینی ایران.....	۵۷
انجمن روان‌شناسی بالینی کودک و نوجوان ایران.....	۶۱
انجمن روان‌شناسی اجتماعی ایران.....	۶۲
مجله‌های روانشناسی در ایران.....	۶۳
مقاطع و گرایش‌های مختلف رشته روانشناسی در دانشگاه‌های ایران.....	۶۴
منابع.....	۷۳

تعریف روانشناسی

روانشناسی علمی است که به بررسی علمی رفتار و فرآیندهای ذهنی می‌پردازد. منظور از "رفتار" در روانشناسی، آن دسته از فعالیت‌های جاندار است که به وسیله یک جاندار دیگر یا با دستگاه‌های آزمایشگاهی قابل مشاهده است و منظور از «فرآیندهای ذهنی» یعنی آن دسته از فعالیت‌های جاندار که قابل مشاهده مستقیم نیست، ولی می‌توان آن را از روی آثارش در رفتار فرد استنباط کرد. نمونه‌هایی از رفتار عبارتند از مطالعه کردن، صحبت کردن، ورزش کردن، خوابیدن، حرف زدن در خواب، آب دهان انداختن، گره کردن مشت‌ها و غیره. نمونه‌هایی از فرآیندهای ذهنی عبارتند از حل مسئله، سبک تفکر، تغییرات مربوط به حافظه و یادگیری، ادراک و غیره.

اهداف روانشناسی

اهداف روانشناسی شامل توصیف، فهم و درک، پیش‌بینی و کنترل رفتار موجود زنده هستند. منظور از توصیف این است که با ثبت دقیق مشاهدات رفتاری، آنچه که اتفاق افتاده یا خواهد افتاد را بتوان توصیف، نامگذاری و طبقه‌بندی کرد. مراد از فهم و درک آن است که بتوان علل یک رفتار را توضیح داد. منظور از پیش‌بینی آن است که با توصیف و توضیح یک رفتار بتوان به پیش‌بینی رفتار آتی فرد پرداخت. کنترل یعنی هوشیار بودن نسبت به اوضاع و احوال و شرایطی که به شیوه‌ای قابل پیش‌بینی، بر رفتار تأثیر می‌گذارند.

زمینه‌های تخصصی روانشناسی

روانشناسی مانند بسیاری از علوم دارای رشته‌های فرعی بسیار متنوعی است که ناشی از تأثیر و نفوذ روانشناسی در حوزه‌های مختلف دانش است به گونه‌ای که در حال حاضر در انجمن روانشناسی آمریکا حدود ۵۴ کمیته تخصصی در حوزه‌های مختلف روانشناسی وجود دارد. برخی از رشته‌های فرعی روانشناسی به شرح زیر تعریف می‌گردند.

(۱) روانشناسی بالینی: مطالعه رفتارهای غیرعادی و نابهنجار به منظور تشخیص و درمان

بیماری‌های روانی

(۲) روانشناسی شناختی: مطالعه تفکر و توانایی‌های موجود زنده در زمینه پردازش خبر

(۳) روانشناسی مصرف‌کننده (مشتری): مطالعه فرایندهای انتخاب، خرید و استفاده از خدمات

و محصولات و مطالعه رفتار خریدار

(۴) روانشناسی فرهنگی: مطالعه شیوه‌های اثرگذاری فرهنگ، خرده فرهنگ و عضویت در

گروه قومی بر رفتار انسان

(۵) روانشناسی قانونی: مطالعه ابعاد رفتاری نظام قانونی جامعه و اثرات وضع ظاهر متهم بر

قضات اعضای هیئت منصفه و ویژگی‌ها و نگرش‌های اعضای هیئت منصفه بر قضاوت

آنها

(۶) روانشناسی جنسیت: مطالعه تفاوت‌های موجود بین جنس مذکر و مؤنث، کسب هویت

جنسی و نقش جنسیت در طول زندگی

(۷) روانشناسی صنعتی سازمانی: مطالعه و بررسی علمی رفتار انسان‌ها در محیط کار و اثرات

متقابل آنها

(۸) روانشناسی کار: روانشناسان اروپایی به جای روانشناسی صنعتی سازمانی ترجیحاً روانشناسی

کار را به کار می‌برند.

(۹) روانشناسی شخصیت: مطالعه صفات و پویایی‌های شخصیتی، تهیه و تدوین نظریه‌های

شخصیت به منظور ارزیابی و طبقه‌بندی ویژگی‌های شخصیتی

تاریخچه روانشناسی در ایران / ۱۳

۱۰) روانشناسی مدیریت: مطالعه و بررسی عوامل مؤثر بر رهبری و میریت اثربخش و روابط بین مدیران و کارکنان

۱۱) روانشناسی ورزش: مطالعه ابعاد رفتاری، عاطفی و شناختی موقعیت‌های ورزشی و استفاده از اصول روانشناسی به منظور بهینه سازی عملکرد و سلامت قهرمانان ورزشی و ورزشکاران

۱۲) روانشناسی بهره‌وری: مطالعه عوامل انسانی مؤثر بر دستیابی به بهره‌وری بهینه شغلی و سازمانی

۱۳) روانشناسی فضایی: مطالعه رفتار انسان‌ها در پرواز و محیط‌های بسته هواپیما و سفینه و مشکلات رفتاری ناشی از زندگی در فضا

۱۴) روانشناسی نظامی: کاربرد اصول روانشناسی در اوضاع و احوال محیط‌های ویژه نظامی.

۱۵) روانشناسی سیاسی: مطالعه ابعاد روانشناختی رفتار سیاسی و شیوه‌های بهره‌گیری رهبران، سیاستمداران و مسئولان از تدابیر و راهبردهای روانشناختی

۱۶) روانشناسی کارکنان: مطالعه راهکارهای مناسب انتخاب کارکنان، مدیریت کارکنان در جهت همکاری با یکدیگر و تشکیل گروه‌های منسجم اثربخش (به مرور اصطلاح مدیریت منابع انسانی بیش از روانشناسی کارکنان استفاده می‌شود).

۱۷) روانشناسی تبلیغات: مطالعه فنون و اثربخشی تبلیغات در رفتار مصرف‌کننده و عوامل برانگیزاننده خریداران به خرید کردن

۱۸) روانشناسی حرفه‌ای (شغلی): مطالعه استعداد افراد در پذیرش کار و مشاغل مختلف

۱۹) روانسنجی: مطالعه و بررسی چگونگی سنجش و اندازه‌گیری ویژگی‌های روانی

پاره‌ای از رشته‌های فرعی دیگر روانشناسی عبارتند از: روانشناسی حیوانی، روانشناسی ژنتیکی، روانشناسی توده‌ها، روانشناسی آزمایشی، روانشناسی قوم‌شناسی، روانشناسی زنان، روانشناسی کودک، روانشناسی بلوغ، روانشناسی رشد، روانشناسی تربیتی (آموزشی و پرورشی)، روانشناسی زیستی، روانشناسی اجتماع نگر (جامعه‌نگر)، روانشناسی تطبیقی، روانشناسی محیط نگر، روانشناسی سلامت، روانشناسی یادگیری، روانشناسی پزشکی،

روانشناسی مدرسه، روانشناسی احساس و ادراک، روانشناسی اجتماعی، روانشناسی سرمایه گذاری، روانشناسی هوا فضا و روانشناسی عمومی.

مشکلات باز سازی گذشته روان شناسی

داده های تاریخی، یعنی اطلاعاتی که تاریخ دانان برای بازسازی "زندگی ها، رویدادها و دوره های زمانی" به کار می بندند، به مقدار زیادی با داده های علمی، تفاوت دارد. برخلاف داده های علمی، داده های تاریخی را نمی توان "بازسازی یا تکراری" کرد. تاریخ یک پدیده "همه یا هیچ" است. چیزی یک بار روی می دهد و دیگر تکرار پذیر نیست. این وضع باعث شده است که همواره داده های تاریخی با شک نگریده شود، چرا که همواره امکان تحریف و اشتباه وجود دارد. در بازسازی گذشته روان شناسی نیز وضع بر همین منوال است. موارد زیادی در تاریخ روان شناسی وجود دارد که بعداً معلوم شده است که «غلط، دروغ و تحریف شده» هستند. برای این تحریفات در روان شناسی سه منبع عمده را به شرح زیر می توان نام برد:

داده های گم شده یا منع شده

گاهی تحریف به خاطر «داده های مفقود شده یا به عمد منتشر نشده» است. یک نمونه از این دست، پیدا شدن ده جعبه بزرگ از دست نوشته های "فخنر (Fechner)" در سال ۱۹۸۳ است برای مدتی بیش از صد سال، روان شناسان از وجود این خاطرات و یادداشت ها که بین سال های ۱۹۲۸ تا ۱۹۷۹ را شامل می شود (مهم ترین و اولین سال های تاریخ روان شناسی)، بی خبر بودند. نمونه دیگری از این موارد به یادداشت ها و نامه های "زیگموند فروید" (Freud) برمی گردد. او در سال ۱۹۳۹ درگذشت از آن زمان به بعد نامه و یادداشت های بسیاری منتشر شده اند؛ اما برخی از اسناد و نامه ها، بنا به درخواست وارثان فروید تا پاسی گذشته از قرن بعد نیز در اختیار عموم قرار داده نخواهد شد. یک فروید شناس در این مورد می گوید که تاریخ در اختیار گذاردن این مطالب گوناگون است. یکی از نامه های پسر ارشد فروید که به فروید نوشته شده تا سال ۲۰۱۳ و دیگری تا سال ۲۰۳۲ مهر و موم شده است. نقطه جالب آنکه نامه یکی از مشاوران فروید تا سال ۲۱۰۲ یعنی ۱۷۷ سال پس از مرگ او منتشر نخواهد شد. این

موضوع آدمی را به این فکر می‌اندازد که در آن نامه چه چیزی وجود دارد که اینگونه سری از آن نگهداری می‌شود؟

داده‌های تحریف شده در ترجمه

یک ضرب المثل ایتالیایی می‌گوید: "ترجمه یعنی خیانت." در این مورد داده‌ها در دسترس هستند. اما به طریقی تحریف شده‌اند. شاید به دلیل ترجمه غلط از یک زبان به زبانی دیگر عمداً یا سهواً توسط خود فرد یا مشاهده‌گر در ثبت رویدادهای مربوطه تغییر داده شده‌اند. برای مثال سه مفهوم اساسی در نظریه فروید از ساختار شخصیت (Ego, Id, Superego) اصطلاحاتی ترجمه شده هستند که اندیشه‌های فروید را به درستی انتقال نمی‌دهند. در این مورد وضع به گونه‌ای است که جامعه روان‌کاوی پیشنهاد کرد که در ترجمه کارهای فروید تجدید نظر شود، زیرا تاکنون نظری تعریف شده از اندیشه‌های او ارائه شده است.

داده‌های خود تائید کننده

داده‌های تاریخی ممکن است توسط اعمال خود شرکت کنندگان در ثبت رویدادهای اساسی تحت تاثیر قرار گیرند. آنان ممکن است برای حفظ خود یا بالا بردن موقعیت اجتماعی‌شان آگاهانه یا ناآگاهانه اطلاعات غلطی را در اختیار ما قرار دهند برای مثال "بی. اف. اسکینر" رفتارگرایی سرشناس در مورد برنامه روزانه خود در جایی نوشت:

"من ساعت شش صبح از خواب برمی‌خاستم تا هنگام صبحانه مطالعه می‌کردم. سپس به کلاس‌ها، آزمایشگاه‌ها و کتابخانه‌ها می‌رفتم. در ضمن روز، بیش از پانزده دقیقه وقت برنامه‌ریزی نشده نداشتم. تا ساعت ۹ شب مطالعه می‌کردم و... هرگز به دیدن فیلم یا تماشای نمایش نمی‌رفتم... با دخترها معاشرت کمی داشتم..." این توصیف مفیدی است، اما دوازده سال بعد از چاپ این مطلب و ۵۱ سال بعد از خود واقعه اسکینر انکار کرد که در دوران تحصیل آن چنان سخت کوش و نرمش ناپذیر بوده است. او می‌نویسد: "من بیش از آنچه که زندگی واقعی‌ام را به یاد آورم، خودنمایی خود را به یاد می‌آورم."

تاریخچه علم روانشناسی در جهان

روانشناسی علمی در ربع آخر قرن نوزدهم به وجود آمد. اما کاوش‌های روان‌شناختی همزمان با طلوع فلسفه آغاز گردید. تفکر روان‌شناختی بیش از ۲۴ قرن، یعنی از دوران فلسفه یونان باستان تا اواخر قرن نوزدهم، بخشی از فلسفه به شمار می‌رفت و در بطن آن رشد یافت. اصطلاح روان‌شناسی (سایکولوژی)، همچون بسیاری از اصطلاحات روان‌شناختی ریشه‌ای یونانی دارد و از دو کلمه "psyche" به معنی روح یا ذهن و "logos" به معنی شناخت یا مطالعه تشکیل شده است که معنی تحت‌اللفظی سایکولوژی، مطالعه نفس و شناخت یا علم نفس می‌باشد. ابداع این واژه را به فیلیپ ملانکتون (Philip Melanchthon) در سال‌های ۱۴۹۷ تا ۱۵۶۰ نسبت می‌دهند. اسامی دیگری نیز در قرن هجدهم و نوزدهم به طور همزمان در مورد این علم به کار می‌رفته است که برخی از آن‌ها عبارتند از فلسفه ذهنی، خودشناسی و روح‌شناسی.

فلسفه، طی تاریخ طولانی خود تلاش کرده است که فطرت آدمی و حیات ذهنی بشر را بشناسد. تمامی عقاید و راه‌حل‌هایی که فلاسفه برای تشریح فطرت، ذهن، آگاهی، فرایندها و فعالیت‌های ذهنی انسان همچون احساس، ادراک، یادگیری، شناخت، استدلال، اراده و عاطفه عرضه داشته‌اند، ساختار تفکر روان‌شناختی فلسفی را تشکیل می‌دهند. از آنجا که این تفکر با روش‌های فلسفی و نه تجربی، گسترش یافت آن را روان‌شناسی قبل از مرحله علمی می‌نامند. فیزیولوژی نیز سهم عمده‌ای در ساختن روان‌شناسی جدید داشت. تاثیر فیزیولوژی عمدتاً به جدایی روان‌شناسی از فلسفه و ظهور آن به منزله علمی مستقل منتهی شد. در واقع تاریخچه تفکر روان‌شناختی و دورنماهای تاریخی در باره ماهیت روان و رفتار، به یکی از آثار فلاسفه قدیم یونانی، یعنی ارسطو باز می‌گردد که تحت عنوان "موضوع روان" نوشته شده است؛ متفکران دیگر یونان قدیم نیز به رشد روان‌شناسی کمک کرده‌اند. مثلاً دموکریت (Democrite) تقریباً ۴۰۰ سال پیش از میلاد، اعلام کرد که ما می‌توانیم رفتار را بر اساس بدن و روان مطرح کنیم.

تاریخچه روانشناسی در ایران / ۱۷

افلاطون (۴۲۷ تا ۳۴۷ پیش از میلاد) توصیه معلم خود، سقراط را دوباره مطرح کرد: "خود را بشناس". سقراط، معتقد بود که ما نمی‌توانیم به کمک حواس، شناخت معتبری از خود داشته باشیم. زیرا حواس، واقعیت را درست منعکس نمی‌کند. همچنین سقراط بر اهمیت روان‌شناسی اجتماعی اشاره کرد. او معتقد بود افراد مخلوق‌های اجتماعی هستند که یکدیگر را عمیقاً تحت تاثیر قرار می‌دهند. اکثر تاریخ‌نویسان، تولد روان‌شناسی را به عنوان یک معلم به سال ۱۸۷۹ نسبت می‌دهند، سالی که "ویلهلم وونت" اولین آزمایشگاه روان‌شناسی را در شهر لایپزیک آلمان بنا نهاد.

سال ۱۸۷۹ میلادی سال آغاز روانشناسی علمی است، سالی که ویلهلم وونت - بنیانگذار و پدر علم روانشناسی - اولین آزمایشگاه روان‌شناسی را رسماً در دانشگاه لایپزیک آلمان تأسیس کرد. این کار او باعث شد، روان‌شناسی از فلسفه جدا شود. روان‌شناسی وونت مبتنی بر مکتب درون‌نگری به عنوان روشی برای مطالعه ذهن و روان بود. درون‌نگری یعنی "مشاهده و تجزیه کردن فرآیندهای ذهنی هوشیار درون فرد، احساسات، تصورات، تفکرات" به همان صورتی که فرد (آزمودنی) اظهار می‌دارد. روش درون‌نگری از فلسفه به وونت رسیده بود ولی به نظر او درون‌نگری فلسفی به تنهایی کافی نبود، بلکه باید با آزمایش کنترل شده تکمیل شود.

روانشناسی در آلمان

روانشناسی تجربی در آلمان از سال ۱۸۷۹ یعنی زمانی که ویلهلم وونت اولین آزمایشگاه رسمی روان‌شناسی را در لایپزیک (Leipzig) گشود، آغاز شد. شهرت دائمی و انحصاری وونت در تاریخ روان‌شناسی نه به خاطر نظام فکری یا نظریه‌های او که بیشتر به خاطر بنیان‌گذاری روان‌شناسی علمی است. او از فلسفه و فیزیولوژی، این علم جدید را که "روانشناسی فیزیولوژیک" می‌نامند به وجود آورد. توجه وونت بیشتر معطوف به آزمایش در زمینه "آگاهی و هشیاری" شد. نقش وونت به عنوان یک روان‌شناس تجربی غیر قابل انکار است و در حقیقت او را می‌توان بانی روان‌شناسی جدید دانست.

تاریخچه دوران شکوفایی روان‌شناسی تجربی آلمان، بدون در نظر گرفتن مردانی همچون برنتانو، اشتومیف، اینگ‌هاوس، کولپه و جی. ای. مولر تاریخچه کاملی نخواهد بود. همزمان با افزایش علاقه به روان‌شناسی علوم فرهنگی، در دهه ۱۹۲۰ علاقه به روان‌شناسی آزمایشگاهی کاهش یافت و از میزان تاثیر و حمایت علمی نسبت به علم روان‌شناسی در دانشگاه‌های آلمان نیز کاسته شد. در سال ۱۹۲۷ گروهی از روان‌شناسان آلمانی خواستار توجه بیشتر از سوی دانشگاه‌ها نسبت به روان‌شناسی شدند. اما بعد از سال ۱۹۳۳، گرایش به نادیده انگاشتن و محکوم کردن روان‌شناسی قرن نوزدهم افزایش یافت. در سال ۱۹۳۳ کارل اشتومیف، آخرین پیشگام روان‌شناسی آلمان درگذشت. روان‌شناسی علمی آلمان بدون رهبری ارشد و قوی به حال خود رها شد و در نتیجه با روی کار آمدن رژیم نازی، دیگر نتوانست سهمی در پیشبرد روان‌شناسی داشته باشد.

روان‌شناسی در انگلیس

از روان‌شناسی آزمایشگاهی وونت، اثر چندانی در انگلیس مشاهده نمی‌گردید. فرانسیس گالتون تحت تاثیر فرضیه تکامل داروین، در سال ۱۸۶۹ دست به یک رشته مطالعات ابتکاری در زمینه تفاوت‌های فردی زد که شامل تحقیقات تاریخی روش تکوینی بودند. ضمناً مفهوم آزمون (Test) را برای سنجش یک خصلت خاص مطالعه نمود و روش همبستگی را به عنوان یک شیوه آماری برای تجزیه و تحلیل ارقام و اعداد ابداع کرد. در ادامه گالتون، کارل پیرسون در سال‌های ۱۹۳۶ - ۱۸۵۷ و اسپیرمن در سال‌های ۱۹۴۵ - ۱۸۶۳ در پیشرفت روش‌های آماری پیشقدم گردیدند و در این رشته انگلیس نقش رهبری را به دست گرفت.

روان‌شناسی در فرانسه

روان‌شناسان فرانسوی از آغاز علاقه‌مند به مطالعه رفتار غیرعادی شدند. در سال ۱۷۹۲ پینل (pinel) بیماران روانی را در یکی از بیمارستان‌های پاریس از غل و زنجیر‌هایی داد و در سال ۱۸۰۱ رساله‌ای در باره بیگانگی روانی نگاشت و بیماری‌های روانی را مانند بیماری‌های جسمی قابل درمان دانست. شارکو، برنهایم، ریبو و ژانه از جمله دانشمندان برجسته

تاریخچه روانشناسی در ایران / ۱۹

روانشناسی بودند که در تاریخ روانشناسی غیرعادی و روان پزشکی فرانسه مقامات شامخی دارا می‌باشند.

دانشمندان فرانسوی همچنین مطالعه هیپنوتیزم (خواب مصنوعی) که ابتدا به وسیله مسمر (Mesmer) در سال ۱۷۷۹ مغناطیس حیوانی خوانده شده بود، علاقه فراوان نشان دادند.

روانشناسی در آمریکا

نظریه تکامل، در اواخر قرن نوزدهم به سرعت جای خود را در آمریکا باز کرد و روانشناسی آمریکا بیش از وونت، از داروین و گالتون تاثیر گرفت و توسط آنان هدایت شد. وونت، تمامی روان‌شناسان اولیه آمریکایی را به سبک روانشناسی خود تربیت کرده بود. با این وجود، در راه بازگشت این جوانان آمریکایی و گذر از آتلانتیک در پایان قرن چیز بسیار اندکی از نظام واقعی روانشناسی وونت انتقال یافت. هنگامی که این روان‌شناسان جدید به آمریکا بازگشتند، به تأسیس نوعی از روانشناسی پرداختند که شباهت اندکی به آن چیزی که وونت به آنان آموخته بود داشت.

فرهنگ آمریکا در راستای عمل‌گرایی و سودگرایی جهت گرفته بود و مردم به چیزی ارزش می‌دادند که فایده عملی داشته باشد. کشور از روانشناسی انتظار کاربرد داشت و با تلاش جیمز، هال، کتل و سایر پیشگامان روانشناسی آمریکا به آن نایل شد. آنان به مطالعه این مسئله پرداختند که ذهن چگونه عمل می‌کند نه این که از چه چیزی تشکیل شده است. آنان روانشناسی را به دنیای واقعی آموزش و پرورش، صنعت، تبلیغات، رشد کودک و درمانگاه‌ها بردند و از آن چیزی ساختند که جنبه کارکردی داشته باشد.

فعالیت روان‌شناسان آمریکایی تحت تاثیر سه عامل قرار گرفت: ۱- تجربیات آزمایشگاهی وونت، ۲- فرضیه تکامل داروین و ۳- مفهوم منحنی طبیعی احتمالات گوس (Gauss). هر سه این عوامل در تجربیات آزمایشگاهی، مطالعات تکوینی (ژنتیکی) و روش آماری روانشناسی آمریکا منعکس شده‌اند.

بنیان‌گذاران روان‌شناسی در آمریکا به استثنای تعدادی، مایل بودند مستقلاً آزمایش‌های خود را پیگیری نمایند. مثلاً استانلی هال در سال ۱۹۲۶ - ۱۸۴۴ و جیمز مک‌کین کتل در سال ۱۹۴۴ - ۱۸۶۰ هر دو در لایپزیک با وونت مطالعه نمودند. هال، نهضت مطالعه کودک را در آمریکا اشاعه داد و در سال ۱۸۹۲ به عنوان اولین رئیس انجمن روان‌شناسی آمریکا انتخاب گردید. در مقابل، همکارش کتل تاثیر بسزایی در نهضت آزمون‌های روانی و مطالعه روان‌شناسی تفاوت‌های فردی در آمریکا داشت. روان‌شناسی در آمریکا همراه با کشور رشد کرد و به بالندگی رسید. تحول پویا و پرتراوت روان‌شناسی آمریکا در سال‌های ۱۸۸۰ تا ۱۹۰۰ یک رویداد تکامل‌دهنده در علم است.

تاریخچه علم روانشناسی در ایران

روانشناسی در ایران باستان

از دو زاویه می‌توان به بررسی روان‌شناسی ایران پرداخت. نخست جنبه الهام بخشی آن است، یعنی درنگ در معانی و مبانی روح و روان، شخصیت و جایگاه انسان و بیماری‌ها و ناهنجاری‌ها رفتاری او از دیدگاه حکیمان دوران باستان که بی تردید برای نظریه پردازان امروز الهام بخش است. دوم آنکه امروزه بخشی تحت عنوان روان‌شناسی فرهنگی مطرح می‌شود که مقصود تفاوت فرهنگ‌های گوناگون و پیامدهای آن بر شخصیت و رفتار انسان است. ما نیز اگر بخواهیم به روان‌شناسی کنونی ایران، هویت ملی و فرهنگ لازم را ببخشیم، بایستی پرداختن به گذشته خویش در دو مقطع ایران باستان و ایران اسلامی پردازیم.

به دور از هرگونه ملی‌گرایی و میهن پرستی و تنها بر اساس شواهد فراوان تاریخی و علمی باید اعتراف کرد که تمدن ایران باستان، تمدنی است که سرآمد همه تمدن‌های بشری است و در تمامی عرصه‌های زندگی صاحب رای بوده است. با چنین پیشینه‌ای جستجوی تاریخچه دانش روان‌شناسی به لحاظ موضوع مورد مطالعه‌اش، پدیدآیی آن مقارن با پیدایش هشیاری در انسان است، کاری سترگ و یادآور این سخن مولر در تاریخ روانشناسی می‌باشد که "عرصه فراروی ما گسترده شده است که احاطه بر پهنه آن نومید کننده و دسترسی بر

کرانه‌های آن دشوار است". حال که این گستردگی تنها یک وجه مساله است و وجه دیگر آن گرد و غبار فراموشی تحریف، در آمیختگی و نابودی است که از پی هزاران سال تاخت و تاز بر چهره این تمدن کهن نشسته است، برای غلبه بر این ناآگاهی یا دست کم ایجاد شکاف در آن گریزی نیست جز محدود کردن جستار به آنچه باقی است که عموماً اثری معدود از آیین دین کهن ایران باستان یعنی زرتشت است تا شاید در آینده با روش‌های جدید شواهد بیشتری فراهم آید.

جهان‌بینی باستان و جایگاه انسان

با پژوهشی چند جانبه و گسترده در باره آیین و عقاید ایرانیان باستان، در مجموع در می‌یابیم که آنان پیرو آیین یکتاپرستی بوده‌اند که بر اصل تضاد دو عالم یا همان ناسازگاری دو نیروی مجرد خیر و شر استوار است. نماد این دو نیرو (سپندمینو و اهریمن) هر کدام با صفاتی انتزاعی همراهند. به طوری که سپند مینو به همراه شش امشاسپند (فرشتگان) دیگر یعنی سپند مینوی: خرد مقدس، اردیبهشت: راستی و درستی، بهمن: منش پاک، شهریور: نیروی چیرگی بر جهان، اسفند: پایداری و استواری، خرداد: کمال، امرداد: جاودانگی فضایل یا فروزه‌های اهورامزدا به شمار می‌آیند و صفات منفی مقابل آنها تحت عنوان (کماله دیوان) از رذایل اهریمن شمرده می‌شود که مهم‌ترین آنها اکومن (منش پلید) در مقابل بهمن و ایندره (دیو فریفتاری و گمراهی) مقابل اردیبهشت است. فضایل اخلاقی همانند راست گویی، وفای به عهد، مهر و محبت و غیره راه برخورداری از فروزه‌های اهورایی و رذایلی چون دروغ، خشم، آرزو، شهوت و فساد موجب پیوستن به صفات اهریمنی است. لذا گروه نخست به ایزدان و یاران امشاسپندان و گروه دوم تحت عنوان دیو از یاران اهریمن قلمداد می‌شود.

در اوستا و دیگر متون مزدیسنا از جهان مینوی (روحانی و معنوی) و استومند (جسمانی و گیتیانه) سخن رفته است. جهان مینوی جهانی است که پیش از آفرینش جهان مادی بوده و پس از پایان آن و برپایی رستاخیز نیز همچنان خواهد بود. تمامی موجودات چه جاندار و چه بی جان و سرشت‌ها و خصلت‌ها هیاتی ناستومند (غیر جسمانی) در جهان مینوی دارند. سپند

مینوی و انگره مینوی هر یک باطن بخشی از آفرینش هستند و از این روی به عنوان دو مینوی آغازین همزاد نام برده می‌شوند. همچنین هر یک از امشاسپندان، ایزدان و دیوان، مینوی و باطن چیزی به شمار می‌آیند که در این جهان پیکر مادی می‌یابند و از آنجا که پیوسته میان خیر و شرّ مقابله و درگیری است، انسان می‌تواند با اراده و اختیاری که دارد، در نبرد علیه نیروهای اهریمنی شرکت جوید و با انجام وظایفی که بر عهده دارد (خویشکاری) و بهره‌مندی از صفات اهورایی به سعادت مینویی دست یابد و در سرای دیگر به بهشت اهورایی برسد. همچنین می‌تواند با پیروی از اهریمن و صفات اهریمنی، ضمن تباهی این جهان، در دوزخ اهریمن جای گیرد. البته جایگاه کسانی که نسبت اعمال نیک و بدشان یکسان است در همبستگان (برزخ) خواهد بود.

در هر صورت انسان به عنوان آخرین آفریده خداوند از بالاترین جایگاه برخوردار است و بی آنکه داغ ننگ گناه ازلی بر پیشانی داشته باشد، صرفاً برای نبرد با نیروی‌های اهریمنی و آبادانی جهان از یک سو و پیوستن به صفات الهی و رسیدن به سعادت مینوی از سوی دیگر است که به این جهان قدم گذارده است. از این روست که آسمان به انسان (از زبان فردوسی بزرگ) می‌گوید:

تو از من به هر باره‌ای برتری روان را به دانش همی پروری
پذیرنده هوش و رای و خرد مر او را دد و دام فرمان برود

نیروهای روان آدمی (نظریه شخصیت)

بر مبنای یسنا (دومین بخش از اوستا) شخصیت انسان از سه قسمت تشکیل شده است که سه قسمت آن مادی (جسمی) است و سه قسمت اثیری (حیاتی) و سه بخش دیگر معنوی و روحانی است که این اجزا عبارت است از موارد زیر:

گئیتا: ماده یا عناصر مادی، ماده تشکیل دهنده بدن، احساسات

تنو: دستگاه اعصاب، کالبد

ازدی: اسکلت، قسمت استخوانی و دستگاه پی

اوشتان: نفس، جان، نیروی زندگی گرمی قلب

کهرپ: کالبد اثیری، شکل

تویشی: نیرو، توش و توان

بثودنگک: هوش، شعور باطنی، نیروی فهم

اوروان: نفس مودرک، روح

فروهوشی: فروهر، گوهر معنوی کائنات.

اجزای مادی با مرگ از بین می‌روند و قسمت‌های اثیری نیز پس از مدتی پس از مرگ طبق قوانین خاص فانی می‌شوند، ولی قسمت‌های معنوی باقی می‌مانند و به کار خود ادامه می‌دهند. در هات ۴۶ یسنا دو نیروی دیگر نیز به سه قسمت معنوی اضافه شده است:

اهو: جنبه معنوی ضمیر یا جان

دئنا: دین، اخلاق، فضیلت و وجدان

بدین ترتیب جان، وجدان، بوی، روان و فروهر نیروهای پنجگانه روان آدمی هستند که جملگی پس از مرگ جاودانند. چنان که در جای دیگر یسنا می‌خوانیم: سراسر هستی خویشان: تن، استخوان، جان، پیکر، توش، بوی، روان و فروهوشی را فراز آوریم و در خورپیشگاه دانیم. معانی دقیق‌تر و وظایف نیروهای پنجگانه به شرح زیر است:

اهو: که در پهلوی و فارسی اخو آمده است به معنی جان یا قوه حیات و زندگی است. کار اخو این است که بدن انسان را نگهداری کند و اعمال آن را به نظم و نسق طبیعی بگمارد. این قوه از لحاظ درجه پایین‌ترین قوه است، با بدن هستی می‌یابد و ظاهراً با آن نیز نابود می‌گردد.

دئنا: که در پهلوی و فارسی دین گفته می‌شود در ظاهر واژه‌ای عربی است ولی کاملاً ریشه‌ای ایرانی دارد که وارد زبان عربی شده و دین و ادیان را شکل داده است. دئنا اگر چه به معنی کیش و آیین نیز هست، ولی غالباً به معنی وجدان و حس جاودانگی و ایزدی انسان است. این قوه مستقل از جسم است و آغاز و انجامی ندارد. خداوند آن را در باطن آدمی به ودیعه گذاشته است تا همواره او را از نیکی و بدی اعمالش آگاه سازد. آنچه نیک است،

می ستاید و آنچه بد است نکوهش می کند. منتها شرط تاثیرش آن است که انسان به این آوای درونی گوش فرا دهد. دین پس از مرگ در سر پل چنوت (صراط) به صورت دختری زیبا و درخشان به روان مرد پاک و پارسا رو می کند و می گوید: من پیکر کارهای تو هستم و به روان مرد بد کار به صورت زن زشت و بدکاره ای اعمال می شود و او را از هیکل منفور و ناموزون خود می رنجاند و در دیدگاه آن مرد ظاهر می گردد.

بئودنگ: یا بئوذ که در فارسی بوی گفته می شود به معنی بوئیدن و قوه ادراک و فهم انسانی است. از این رو حافظه، هوش و قوه تمیز را اداره می کند. به نظر می رسد که بوی با بدن به وجود می آید، ولی پس از آن فانی نمی شود و با روان به جهانی دیگر می شتابد. دکتر نجم آبادی رسانده پیام حواس از راه سلسله اعصاب را جز وظایف بوی دانسته است و احتمال می دهد که بوی در خواب کار نکند.

روان: مسئول اعمال انسانی چون انتخاب خوب و بد است، لذا کردار زشت و نیک از او بازخواست می شود و پس از به حسب انتخاب خویش پاداش یا پادفره (مجازات) می بیند. دکتر جلیل دوستخواه بر اساس برخی متون دیگر روان را دارای سه بخش می داند: روان اندر تن یا روان نگهبان، روان بیرون از تن و روانی که در جهان مینوی است.

فروهوشی یا فروهر: فرووشی به معنی نگهبان است. فروهر فرشته ای است که نه تنها در انسان، بلکه در کلیه مخلوقات موجود است. فروهر مرد ناپاک را دیو گویند. تاریخچه فروهر به بیش از سه هزار سال پیش باز می گردد. حتی در شهر پارسه داریوش بزرگ (تخت جمشید) نیز بالای بیشتر نگاره ها نشان ایرانی فرهوشی کنده کاری شده است که نشان از درخواست از اهورامزدا برای پایداری این مکان و پادشاهان ایرانی بوده است. به عقیده مرحوم دکتر مهرداد بهار در مرحله ای بسیار کهن اقوام ایرانی به فرهوشی به عنوان روان نیاکان می نگرستند و بعدها روان و فروهر از هم جدا شده اند. برخی دیگر فروهر را نیروی جنبش و پویش دانسته اند که همچون پرتو خورشید خداوند به موجودات می تابد و مادام که انسان زنده است، فروهر در درونش به عنوان نیروی ویژه روان مایه ترکیب و ترتیب آن است و پس از مرگ به سوی

خداوند باز می‌گردد، لذا از آن به عنوان فروغ ایزدی نیز نام برده می‌شود. به زعم بسیاری ایده (مثال) در فلسفه افلاطون، صورتی از فروهر در اندیشه دینی و هستی‌نگری زرتشتی است.

سنخ‌های شخصیتی

در تاریخ فلسفی روان‌شناسی، قدیمی‌ترین تیپ بندی را به بقراط یونانی (۴۶۰ پیش از میلاد) نسبت داده‌اند که بر اساس غلبه اخلاط چهارگانه سودا، صفر، بلغم و دم، چهار تیپ شخصیتی را مشخص نموده است. سیریل الگود معتقد است که نظریه طبایع چهارگانه در اصل هندی است و سپس ایرانیان آن را بسط دادند و گسترش یافت و آنان در اختیار یونانیان و بقراط قرار دادند. بر اساس این نظریه که بر تشبیه انسان به جهان معنوی استوار است، در ادبیات مزدیسنايي قابل پیگیری است، چنانکه تشبیه پشت به آسمان، بافت‌ها به خاک، استخوان‌ها به کوه‌ها، عروق به نهرها، خون به دریا و آب، کبد به گیاه، مغز به فلز در نوشته‌ها دیده می‌شود و وجه تشبیه نظریه عناصر چهارگانه با همان آخشیج‌های آتش، باد، آب و خاک است. به قول فردوسی بزرگ:

چون این چار گوهر به جای آمدند ز بهر سپنجی سرای آمدند
در بین روان شناسان معاصر هانس آیزنک روان شناس نامدار انگلیسی، طبایع چهارگانه را در نظریه درون‌گرایی، برون‌گرایی، روان‌آزردگی و فقدان روان‌آزردگی بازبایی نموده است.

نظریه شخصیتی ایران باستان

در بررسی تطبیقی روان‌شناسان ایران باستان با روان‌شناسی جدید، صرف نظر از مباحث متافیزیکی آن، دست کم دو موضوع جلب توجه می‌کند. اول بازبایی مفاهیم ساختاری یعنی پیدا کردن معنای امروزی نیروهای پنجگانه روانی با مفاهیم مشابه آنها در مکاتب جدید روانشناسی، دوم مقایسه این نظریه با نظریات رایج شخصیت با توجه به ملاک‌ها و معیارهایی که برای این امر وجود دارد. آنچه در این باب در ادامه عرضه می‌شود، نه یک نظر واقعی، بلکه

گمانه زنی اولیه است که نگارنده امیدوار است با ابزار نظر اهل فن صیقل خورده و شکل مناسبی به خود بگیرد.

به نظر می‌رسد اخو (جان) که قوه حیات است و کارش نگهبان بدن انسان است و ایجاد نظم و نسق طبیعی در آن می‌باشد، را می‌توان معادل غرایز یا انگیزه‌های فیزیولوژیک دانست و تا حدی مشابه مفهوم نهاد در نظریه فروید به شمار آورد. دثنا به معنی وجدان به طور روشن تری با مفهوم فرامن فروید همسان به نظر می‌رسد. بوی قوه فهم و درک که حافظه، هوش و قوه تمیز را اداره می‌کند و پیام آور حواس دانسته شده، نزدیک به مفهومی است که امروزه شناخت یا فرایندهای شناختی یا بخش‌های شناختی شخصیت نامیده می‌شود. روان با مفهوم اراده، اختیار، انتخاب و مسئولیت مربوط می‌شود که در نظریه رفتارگرایی کاملاً نفی شده است، در نظریه‌های روان تحلیلی (روانکاوانه) شبیحی از آن در مفهوم من دیده می‌شود که وظیفه‌اش شناخت و دفاع است. ولی در نظریه‌های شناختی و نظریه‌های انسان‌گرایانه با تعریفی جدید و عینی در مفهوم خود یا خویشتن مورد توجه قرار گرفته است. بالاخره فروهر (نیروی پوشش) می‌تواند تمثیلی برای جنبه‌های انگیزشی شخصیت به ویژه انگیزه انگیزه‌های روانی مشابه آنچه فروید در پویایی انرژی روانی بیان کرده است، تلقی شود یا معادل تقریبی برای مفهوم خود شکوفایی در نظریه راجرز به حساب می‌آید.

در باب دوم یعنی مقایسه نظریه شخصیتی حاصل از آموزه‌های زرتشت با مکاتب جدید ابتدا باید ملاک‌های مقایسه تعریف شوند. دکتر علی اکبر سیاسی تفاوت نظریه‌های شخصیت را در ملاک‌هایی چون میزان اهمیت برای ناهشیاری، یادگیری تاثیر محیط، وراثت کل‌گرایی یا جزء‌گرایی، گرایش به گذشته یا آینده و غیره می‌داند. فیرس و تیموتی جی، (۱۳۸۲).

دکتر سعید شاملو (۱۳۸۷) این ملاک‌ها و معیارها را تحت عنوان فرضیه اساسی در مورد بشر توسعه داده است و در ۱۸ مفهوم که دو به دو مقابل هم قرار می‌گیرند تعریف نموده است که شامل موارد زیر هستند:

- آزادی (اختیار)، جبر: منطقی بودن و غیر منطقی بودن

- کل‌گرایی و جزء‌گرایی

- ساخت‌گرایی و محیط‌گرایی

- تغییرپذیری و ثبات

- ذهنیت و عنیت

- تعادل و تکامل

- رشد و خودشکوفایی

- درون‌کنشی و برون‌کنشی

- شناخت‌پذیری و شناخت‌ناپذیری (شاملو، ۱۳۷۸).

بر اساس این مفاهیم، می‌توان اساس نظریه شخصیتی الهام گرفته از کیش باستان را به

ترتیب زیر دانست:

اعتقاد به آزادی و اختیار در برابر جبر: البته آزادی معقول و محدود، چرا که از یک سو انسان را مسئول دانسته است، سعادت‌مندی در این جهان و آن جهان یا قرار گرفتن در کنار اهریمن و تیره روزی این جهانی و آن جهانی را نتیجه انتخاب خود او قلمداد می‌کند و از سوی دیگر خداوند را همه توان و آگاه بر همه چیز می‌داند. ابداع بازی تخته نرد در مقابل شطرنج دانشمندان هندی نیز که در شاهنامه قید شده است، نشانه همین رویکرد است.

اعتقاد به منطقی بودن انسان در برابر غیر منطقی بودن: نخستین آفریده خداوند، خرد مقدس (سپند مینو) است که مهم‌ترین فروزه او نیز به شمار می‌رود و مایه برتری انسان بر سایر مخلوقات برخوردار از خرد است و نخستین گام در راه سعادت یا شقاوت، اندیشه پاک یا پلید است.

کل‌گرایی و گرایش به ساخت‌گرایی: گرایش به فطرت در مقابل محیط‌گرایی، از اعتقاد به نظریه اخلاط یا طبایع چهارگانه حاصل می‌شود. چنانکه دکتر سعید شاملو خود و طرفداران این نظریه و نظریات مشابه همچون کرچمر و شلدون را فطرت‌گرا می‌داند.

گرایش به ثبات: اگر مبنا را بر فطرت‌گرایی و ساخت‌گرایی قرار دهیم، نظریه شخصیتی ملهم از این مجموعه، به ثبات در شخصیت و رفتار گرایش بیشتری خواهد داشت تا تغییر‌پذیری‌های مداوم و اساسی، اما در این آیین هرگز اراده تغییر از انسان سلب نشده است،

چه در جهت مثبت و چه در جهت منفی، یعنی بر خلاف فروید معتقد نیست که شخصیت در مرحله قبل از پنج سالگی کاملاً شکل می‌گیرد و انسان اسیر این تجسم انگیزه‌های ناهنجار است. تغییرات ناگهانی مثل تغییر شخصیت جمشید را نیز ناشی از تصمیم خود او بر اثر رداییلی چون غرور و خودپسندی می‌داند.

گرایش به ذهنیت: توجه و باور به پدیدار شناسی فرد، ملاک گرایش به ذهنیت و اهمیت دادن به محرک‌های محیطی ملاک عینیت قلمداد می‌شود و بر این اساس اهمیتی که بر نقش پندار در زندگی داده شده است، آن را به ذهنیت نزدیک‌تر می‌کند و تاکید بر اراده و اختیار انسان از تاثیر محرک‌های محیطی می‌کاهد.

گرایش به خود شکوفایی: مکاتب روان‌شناسی در تجلیل انگیزه‌های انسانی دو گونه موضع‌گیری کرده‌اند، برخی مانند فروید معتقدند که کاهش تنش و ایجاد تعادل عامل اصلی انگیزش انسان است و برخی چون راجرز عقیده دارند که بشر به تعادل بسنده نمی‌کند و به دنبال ایجاد تنش برای رسیدن به رشد و خودشکوفایی است. مزدیسنا (دین کهن ایرانی) با مطرح کردن نبرد بین خیر و شر و توصیه به انسان برای قرار گرفتن در جبهه اهورایی و پیش کشیدن فلسفه فره‌وشی یعنی نیروی پویایی که انسان را در جهت رشد و شکوفایی سوق می‌دهد، در جرگه معتقدان به خود شکوفایی جلوه می‌نماید.

گرایش به درون کنشی: در این بعد پرسش اصلی یافتن علت رفتار انسان است که آیا از درون او نشأت می‌گیرد یا از محیط و محرک‌های آن؟ در آیین ایران باستان به نقش عوامل محیطی در زندگی همچون عوامل جغرافیایی اهمیت داده شده است، لیکن تاکید بر اراده آزاد و اختیار گزینش در انسان، فطرت‌گرایی، ثبات و خود شکوفایی به معنی گرایش به درون کنشی است.

شناخت ناپذیری انسان: در فرهنگ کهن ایرانی شواهد بسیاری بر کوتاهی سقف دانش انسان در برابر هستی و وجود خود که نسخه رازآلود آفرینش است، ذکر شده است. از سوی دیگر خرد ورزی در کشف رازهای هستی وجه ممیز انسان از سایر موجودات است. در مجموع چون منظور از شناخت پذیری در نظریه‌های شخصیت، پیروی از جبر‌گرایی و عینیت

است، همانند رفتار گرایان باید گفت ایرانیان به شناخت ناپذیری نزدیک بوده و با انسان گرایان هم آواز بودند.

در آیین باستان، انسان از اراده آزاد برخوردار است. جنبه‌های زیستی و اجتماعی او هر دو به تناسب مورد توجه قرار گرفته‌اند، رفتارش از روابط پیچیده و پویا نشات می‌گیرد و الگوی مناسب برای او ارگانیسم منطقی یا همان الگوی تعقل است. رفتار انسان تابع آثار درونی (درون کنشی) بوده، از خویشی آزاد برخوردار است و عوامل هشیار (خرد و عقل) نقش مهم تری در رفتار او ایفا می‌کنند. لذا انسان مسئول اعمال خویش به شمار می‌رود، شناخت و خرد و پندار بر عاطفه و هیجان تقدم دارد، چون هیجان‌ات مثبت از خرد الهی و اندیشه نیک حاصل می‌شوند و هیجان‌ات منفی از اهریمن (خشم، آز و شهوت). کردار نیز اهمیت ویژه‌ای دارد که البته در سلسله مراتب بعد از اندیشه قرار می‌گیرد و در هر صورت از خرد تبعیت می‌کند. گذشته در شخصیت انسان نقش ایفا می‌کند، اما نه در حدی که اراده انسان را سلب نماید. حال مهم است چون نبرد خیر و شر همواره در جریان است و انسان با اندیشه و گفتار و رفتارش می‌تواند موقعیت خود را در هر لحظه تعیین نماید، به عبارت دیگر پویایی این نظریه که در مفهوم فره‌وشی نمایان است، حال را مهم می‌سازد و آینده از آن رو تاثیر گذار است که نظام ایرانی، سیستمی غایت انگارانه است که بر اساس آن جهان به یک رستاخیز ختم می‌شود، اما این غایت انگاری به ریاضت طلبی ختم نمی‌شود و بر عکس برخورداری این جهان و آبادانی و زندگی توأم با آسایش و شادی و شکوه هدفی ستودنی است.

روانشناسی با عنوان علم النفس در ایران

روانشناسی تحت عنوان علم النفس یا اخلاق، بیش از هزار سال به عنوان یکی از شاخه‌های اصلی فلسفه در مراکز علمی ایران تدریس شده است. از رازی و ابن سینا و ناصر خسرو تا ملاصدرا کمتر متفکری را سراغ داریم که در آثار خود به این علم نپرداخته باشند. در آثار این دانشمندان نه تنها مباحث اصلی روانشناسی مانند احساس، ادراک، عاطفه، تفکر، تخیل و توانایی‌های ذهنی مورد بحث قرار گرفت، بلکه حتی با روش‌های تمثیلی و شبه

تجربی، در مورد نظریه‌های معارض در زمینه‌های احساس و ادراک یا لذت و الم، داوری شده است.

روانشناسی به عنوان یکی از علوم طبیعی ایران

غرب سنت ارسطویی روانشناسی را چند صد سال بعد با آغاز رنسانس پذیرا شد. اما تا اوایل سده نوزدهم روانشناسی مغرب زمین بخشی از فلسفه باقی ماند، با مباحثی کم و بیش شبیه آنچه در روانشناسی سنتی ایران مطرح بود. با این حال خیزش موج انقلاب صنعتی در اروپا، روانشناسی آن کشورها را به صورت یکی از علوم طبیعی در آورد، در حالی که در ایران کندی آهنگ رشد اجتماعی و علمی و فنی سبب شد که روانشناسی ایران در همان حد سنتی متوقف شود.

تنها پس از تأسیس دارالمعلمین و دانشگاه تهران و به ویژه دانشسراهای مقدماتی و دانشسرای عالی بود که روانشناسی به صورت یکی از علوم جدید ایران مطرح شد. دکتر علی اکبر سیاسی و دکتر محمد باقر هوشیار را باید از نخستین پیشتازان روانشناسی در ایران دانست. کتاب دکتر سیاسی تحت عنوان علم النفس یا روانشناسی از لحاظ تربیت و کتاب دکتر هوشیار تحت عنوان سنجش هوش یا روانشناسی عملی تقریباً بطور همزمان انتشار یافتند.

روانشناسی ایران از دهه ۱۳۴۰ به بعد

به‌رغم رونق و شکوه آغازین، تا اوایل دهه ۱۳۴۰ فعالیت چشمگیری در روانشناسی وجود نداشت و این علم یا به عنوان بخشی از برنامه‌های رشته فلسفه و علوم تربیتی و یا به صورت بخشی از دوره‌های تربیت معلم تدریس می‌شد. دهه ۱۳۴۰ را باید دهه گسترش سازمانی روانشناسی در ایران نامید، چون طی این ده سال دوره لیسانس روانشناسی نخست در دانشگاه تهران و بعدها در سایر دانشگاه‌های ایران تأسیس گردید. در دانشگاه تهران دوره فوق لیسانس روانشناسی به‌وجود آمد و مؤسسه روانشناسی بنیان گذارده شد. برخی از این تحولات حاصل کوشش‌های دکتر محمود صناعی بود که در همان دوره پا به صحنه روانشناسی ایران

گذاشت. خدمت بزرگ دکتر صناعی ترجمه کتاب اصول روانشناسی نوشته نرمان ل مان در سال ۱۳۴۲ ش. بود.

در سال ۱۳۴۴ دکتر سعید شاملو بنیان گذار روانشناسی بالینی ایران اولین کلینیک مرکز مشاوره و راهنمایی در دانشگاه تهران را تأسیس کرد و بعدها به تدریج چنین مراکزی در دیگر دانشگاه‌ها تأسیس شد. با گسترش دوره‌های روانشناسی در دانشگاه‌های کشور کوشش‌های فراوانی در زمینه تألیف و ترجمه کتب درسی از آن جمله اصول روانشناسی عمومی (۱۳۴۸) تألیف دکتر سیروس عظیمی، کلیات روانشناسی علمی (۱۳۴۹) ترجمه دکتر امیر هوشنگ مهریار و دکتر رضا شاپوریان، اصول روانشناسی (۱۳۵۲) ترجمه و اقتباس دکتر محمد ساعتچی در این رشته به عمل آمد.

روانشناسی ایران و پژوهش

پژوهش در روانشناسی جایگاه ضعیفی داشته است. به شهادت کتب و مجلاتی که از بدو رواج روانشناسی نوین در ایران انتشار یافته است، صرف نظر از تحقیقات پراکنده در زمینه استعدادها و شخصیت، در سایر زمینه‌ها پژوهش‌های جمعی صورت نمی‌گرفت. دکتر محمد نقی براهنی علاوه بر انتشار کتاب‌هایی در حوزه پژوهش و آزمون‌ها همچون کتاب مبانی نظری آزمون‌های روانی و کتاب روان آزمایی نخستین گام‌ها را در راه فعالیت‌های آزمایشی و تجربی یا به بیان دقیق‌تری، علمی شدن مفهوم پژوهش و تحقیق در این شاخه از دانش بشری برداشت. نخستین اقدام برای تهیه هنجاریابی آزمون‌ها به‌ویژه آزمون‌های شناختی در این مسیر قرار داشت. ضرورت وجود این قبیل آزمون‌ها در وزارت علوم و نیز آموزش و پرورش و همچنین برای بسیاری از برنامه‌ریزی‌های آموزشی کلان کشوری از دیر زمان احساس می‌شد.

روانشناسی ایران در دهه‌های اخیر

روانشناسی ایران در دهه‌های اخیر پیشرفت خوبی داشته است. در چند دانشگاه دیگر رشته روانشناسی در مقاطع مختلف تأسیس شده است. مهم‌ترین رخدادهای روانشناسی در طول دهه‌های اخیر، تجدید حیات نوین روانشناسی ایران توسط دکتر سعید شاملو بوده است.

همچنین ایشان از پیشگامان طراحی سازمان نظام روانشناسی در ایران بوده‌اند. از لحاظ کاربرد علم روانشناسی نیز، در حیطه‌های مختلف گسترش خوبی مشاهده می‌شود، بطوری که در مراکز و مؤسسات و کارخانجات بزرگ، حضور بخش روانشناسی احساس شده و برخی از این مراکز و ادارات و کارخانجات اقدام به تأسیس واحد روانشناسی کرده‌اند. کلینیک‌های مشاوره و روان درمانی چه به صورت دولتی و خصوصی گسترش پیدا کرده و آگاهی‌های عمومی در ارتباط با نقش روانشناسی در زندگی، با انجام اطلاع رسانی‌های مختلف، افزایش یافته است.

روان‌شناسی مدرن به معنای امروزی آن، تاریخی طولانی و تاریخچه‌ای نسبتاً کوتاه دارد. روان‌شناسی ایرانی نیز چنین سرگذشتی دارد، یک تاریخ طولانی فلسفی دارد و یک تاریخچه مدرن و علمی، با این تفاوت که در روان‌شناسی ایران این دو تاریخ در یک امتداد قرار ندارند. روان‌شناسی علمی به همت دانشمندانی مانند دکتر علی اکبر سیاسی، دکتر محمدباقر هوشیار و دکتر محمود صناعی به جامعه ایرانی معرفی شد (رضایی، ۱۳۷۷).

بررسی زندگی این دانشمندان و سایر روان‌شناسان نسل اول ایران نشان می‌دهد که اغلب این افراد از طریق تحصیل در دانشکده‌های معقول و منقول، با بهره‌گیری از شیوه‌های سنتی تعلیم و تربیت، با گذشته فلسفی و ادبی تمدن ایرانی اسلامی و به تبع آن، علم النفس آشنا بوده‌اند و شخصیت فکری آنها با بهره‌مندی از این پیشینه قوام یافته بود (رضایی، ۱۳۷۷).
به بیان دیگر، روان‌شناسان نسل اول ایرانی از پیشینه‌ای فلسفی و فرهنگی برخوردار بودند که با مبادی فلسفی و فرهنگی روان‌شناسی مدرن همخوانی نداشت. گذشته فلسفی روان‌شناسی ایرانی را می‌توان در آثار کلامی، فلسفی و نیز پاره‌ای متون عرفانی اندیشمندان ایرانی مشاهده کرد. منابع معرفتی که شکل دهنده علم النفس یا دانش روان‌شناختی در گذشته فلسفی روان‌شناسی در ایران بوده‌اند عبارت هستند از فلسفه یونانی، متون اسلامی و پاره‌ای مکاتب ایرانی پیش از اسلام که به همت فیلسوفان و عرفای مسلمانی نظیر فارابی، ابن سینا، غزالی، سهروردی و ملاصدرا مدون شده بودند (حاتمی، ۱۳۸۸).

تاریخچه روانشناسی در ایران / ۳۳

در کتاب "علم النفس ابن سینا و تطبیق آن با روان‌شناسی جدید" و "علم النفس یا روان‌شناسی از لحاظ تربیت" که توسط دکتر علی‌اکبر سیاسی به ترتیب در سال‌های ۱۳۳۳ و ۱۳۴۵ به چاپ رسیده‌اند، مؤلف برای ایجاد رابطه میان مفاهیم سنتی علم النفس ایرانی و روان‌شناسی مدرن تلاش کرده است.

گروه دیگری از روان‌شناسان ایرانی برای نمونه دکتر محمود منصور (۱۳۶۸) و دکتر علی محمد‌کاردان (۱۳۷۰)، ضمن آگاهی از این مسئله، به اشاره کردن به این موضوع در حد مقدمه آثار خود بسنده کردند و بررسی مبسوط آن را به فرصتی در آینده موکول کردند (حاتمی، ۱۳۸۸).

گروه سوم از روان‌شناسان ایرانی نیز وجود دارند که به شکل جدی تری به این موضوع پرداخته‌اند و کوشیده‌اند در چهارچوب مفهوم روان‌شناسی دینی به نقد روان‌شناسی معاصر و مفاهیم آن پردازند. هدف این دسته از روان‌شناسان ایرانی را در چند حوزه می‌توان پیگیری کرد مانند نقد روان‌شناسی مدرن، تعریف مجدد مفاهیم روان‌شناختی بر پایه اندیشه‌های اسلامی و تأسیس یک علم روان‌شناختی دینی (باقری، ۱۳۶۸، ۱۳۸۴، حسینی، ۱۳۶۴، ۱۳۷۷، دفتر همکاری حوزه و دانشگاه، ۱۳۷۴، احمدی، ۱۳۶۸، به نقل از حاتمی، ۱۳۸۸). این جریان در واقع جدی‌ترین جریانی است که در ایران به نقد روان‌شناسی مدرن می‌پردازد و بیانگر تفاوت دیگری است که میان سنت فلسفی روان‌شناسان مدرن و روان‌شناسان ایرانی وجود دارد.

در مجموع، بستری که روان‌شناسی علمی در آن تکوین یافته است به لحاظ مبانی فلسفی تفاوت‌های اساسی با فرهنگی دارد که روان‌شناسان نسل اول ایران در آن پرورش یافته بودند و این تفاوت بی‌گمان بر سرگذشت این علم تاثیر گذاشته است. روان‌شناسان معاصر ایرانی را می‌توان به دو گروه تقسیم کرد. در گروه نخست، استادان بزرگی قرار دارند که از گنجینه معارف فلسفی ایرانی اسلامی، به حد کافی بهره برده‌اند و چهارچوب ذهن و اندیشه شان در این بستر قوام یافته است. این گروه از اساتید، علیرغم شأن و مرتبه و فرزاندگی شان،

سهمی بسیار ناچیز در تولید دانش داشته‌اند و بی رغبتی به حوزه‌های جزئی و آزمایشگاهی را به راحتی می‌توان در آنها مشاهده کرد.

در گروه دوم روان‌شناسان جوانی قرار دارند که میزان بهره‌مندی‌شان از این گذشته فکری و فلسفی، کمتر است و شخصیت علمی‌شان به طور کامل در دنیای مدرن شکل گرفته است. بسیاری از این روانشناسان مشغول بازتولید و تکثیر دانش تجربی تولید شده توسط همکاران اروپایی و امریکایی خود و انتشار آنها در مجلات دارای نمایه‌های بین‌المللی هستند. گویی رابطه‌ی معکوس میان میزان بهره‌مندی از سنت فلسفی گذشته ایران و تولید دانش تجربی در حوزه روان‌شناسی وجود دارد. تولید دانش به شکل جدید نشان‌دهنده نوعی جهت‌گیری جدید در تعریف فعالیت علمی است. به نظر می‌رسد با اهمیت یافتن شاخص‌های کمی بین‌المللی در تعیین رتبه‌های علمی کشورها، و سرمایه‌گذاری دولت‌های در حال توسعه مانند ایران برای دستیابی به جایگاه برتر در این رتبه‌بندی‌ها، فرایند تکنیکی تکثیر دانش از تولید و فهم آن مهم‌تر شده است. این خود، نشان‌دهنده گونه دیگری از تاثیر شرایط خارج از حوزه علم بر فعالیت‌های علمی است (حاتمی، ۱۳۸۸).

تاریخچه روان‌شناسی بالینی در جهان

ریشه‌های روان‌شناسی بالینی نوین را می‌توان در جنبش‌های اصلاحی قرن نوزدهم جستجو کرد که در نهایت به بهبود مراقبت‌هایی انجامید که از بیماران روانی به عمل می‌آمد. یکی از مهم‌ترین شخصیت‌ها در این جنبش، فیلیپ پینل (Philippe Pinel) پزشک فرانسوی بوده است. او که از ظلم و رفتارهای وحشیانه معمول در بیمارستان‌های روانی قرن نوزدهم متحیر شده بود، به ریاست تیمارستانی در "بیختر" و سپس "سالپتریر" رسید. کارهای پینل نقطه عطفی در تحول و پیشرفت روان‌پزشکی، بهداشت روانی و در نهایت روان‌شناسی بالینی محسوب می‌شد.

در سال ۱۸۳۸ اسکیرول (Esquirol) برای اولین بار فرق میان پسیکوز و عقب‌ماندگی هوشی را مشخص کرد. قبل از این تاریخ، همه این افراد را تحت عنوان دیوانه می‌نگریستند.

تمایز بین این دو که یکی از دست رفتن گنجایش هوشی به سبب ابتلاء به بیماری روانی و دیگری عدم پیشرفت و تکامل گنجایش‌های اولیه است اهمیت بسزایی در آن زمان داشت.

اسکیرول، مشاهده کرد که درجات مختلف عقب‌ماندگی وجود دارد و به منظور پیدا کردن معیاری که به وسیله آن بتوان این گونه افراد را تشخیص داد، تکلم را بهترین معیار قرار داد. او مشاهده کرد هرچه شخص باهوش‌تر باشد، بهتر می‌تواند از زبان استفاده کند و بالعکس قدرت کلامی افراد به نسبت عقب‌ماندگی هوش آنها ضعیف‌تر می‌گردد.

در زمان اسکیرول، عقیده اغلب دانشمندان بر این بود که افراد عقب‌مانده قادر به یادگیری نبوده و هر نوع کوشش به منظور تعلیم این افراد بی‌فایده است. تصادفاً حوادثی نیز که این گونه افکار را تایید می‌نمود به وقوع پیوست. یکی از این وقایع این بود که پسر وحشی ۱۲ ساله‌ای در جنگل‌های فرانسه پیدا شد. این کودک صداهایی شبیه حیوان از خود بروز می‌داد و با چهار دست و پا راه می‌رفت. پینل روان‌پزشک مشهور، او را عقب‌مانده تشخیص داد و او را غیرقابل درمان دانست. یکی از همکاران پینل به نام ایتار (Itard) معتقد بود که دلیل اصلی عقب‌ماندگی هوشی این کودک دور بودن از تمدن و نداشتن تربیت صحیح است و به همین جهت سعی کرد که او را تعلیم و تربیت نماید. این کوشش به مدت ۵ سال انجامید ولی ایتار نتوانست کودک را آن قدر تعلیم دهد که قادر به محافظت از خود باشد. اهمیت واقعی کوشش ایتار در این بود که علاقه یکی از شاگردان خود به نام ادوارد سگین (Segeein) را برانگیخت تا درباره عقب‌ماندگی هوشی تحقیقاتی به عمل آورد.

در سال ۱۸۴۸ سگین به آمریکا رفت و مراجع صلاحیت‌دار را تحت تاثیر عقاید خود قرار داد و طولی نینجامید که آموزشگاه‌های متعددی به منظور کمک به افراد عقب‌مانده ایجاد شد. در اواسط قرن نوزدهم فعالیت‌هایی در زمینه تکامل و وراثت انجام شد. کتاب مشهور داروین به نام "منشاء انواع" که در سال ۱۸۵۹ م. منتشر شد، کمک شایانی به پیشرفت علوم زیست‌شناسی نمود و روان‌شناسی وراثت، قسمتی از نظریات علمی داروین و اصول تکامل شد. در سال ۱۸۶۹ همزمان با کشفیات داروین، دانشمند بزرگ انگلیسی گالتن (Galton) مشاهده‌های خود را در مورد ارثی بودن بلوغ در کتابی به نام "نبوغ ارثی" منتشر نمود و در

سال ۱۸۸۳ روش بسیار مهم تحقیق در وراثت را به وسیله دوقلوها معرفی کرد. در سال ۱۸۸۲ گالتن لائبراتوراری در لندن به منظور اندازه گیری و جمع آوری اطلاعاتی درباره مشخصات جسمی و روانی افراد تأسیس نمود. در سال ۱۸۷۹ اولین لائبراتور رسمی را ویلهم وونت آلمانی در دانشگاه لایپزیک تأسیس نمود و این امر سبب ایجاد علاقه علمی در بین دانشمندان آن زمان شد (فیرس و تیموتی جی، ۱۳۸۲).

رشته روانشناسی بالینی در میان رشته‌های روانشناسی محبوبیت زیادی دارد. تولد رسمی روانشناسی در سال ۱۸۶۰ با کتاب تئودور فخر یعنی "عناصر سایکوفیزیک" و کتاب وونت در سال ۱۸۷۴ م. یعنی "روانشناسی فیزیولوژیک" آغاز گردید. اولین کتاب رسمی در روانشناسی یعنی "اصول روانشناسی" توسط ویلیام جیمز در سال ۱۸۹۰ نگاشته شد.

اولین بار نام مقیاس روانی توسط جیمز مک کین کتل در سال ۱۸۹۲ برای سنجش توانایی‌های ذهنی به کار برده شد که امروزه واژه بسیار مرسوم است. کتل، قدمی فراتر از گالتن در امر تست‌سازی نهاد. بدین معنی که تاکید زیادتری در میزان کردن تست‌ها نمود. همزمان در آلمان، هرگومانستربرگ آزمون‌هایی برای سنجش توانایی‌های ذهنی کودکان ساخت. وی سپس به آمریکا رفت و پایه‌گذار واقعی روانشناسی صنعتی و سازمانی گردید (عریضی، و فراهانی، ۱۳۸۳).

در اوایل قرن بیستم هنگامی که آلفرد بینه، تست هوش کودکان را ساخت، علاقه جدی به تست‌های روانی در آمریکا به نحو مخصوص ظهور کرد. کمک بزرگی که بینه در این مورد نمود این بود که تست او افراد را برحسب سن تقسیم‌بندی نمود که روش کاملاً عینی و علمی بود (شاملو، ۱۳۷۸).

تولد روانشناسی بالینی توسط لاتیز ویتمر (witmer) در سال ۱۸۹۶ اعلام گردید. وی در این سال در بین اعضای انجمن روانشناسی آمریکا چهار اصل را مطرح کرد که عبارت بودند از ۱- قبل از نوع روش درمانی، باید ارزشیابی تشخیصی بر روی افراد انجام شود، ۲- برای درمان مناسب باید یک تیم با چند رشته تخصصی تشکیل شده و مشاوره با همه آنها صورت گیرد، ۳- هر نوع مداخله درمانی باید براساس پژوهش و بررسی قبلی صورت گیرد و

۴- قبل از اینکه برای افراد مشکلات و یا بیماری‌هایی پدید آید، باید بتوان آنها را قبل از بروز شناسایی و درمان کرد.

در سال ۱۹۰۴ آلفرد بینه و همکارش سیمون را وزارت آموزش و پرورش فرانسه مامور بررسی در تعلیم و تربیت کودکان عقب‌افتاده کرد. بدین منظور بینه و سیمون اولین تست هوش را در سال ۱۹۰۵ ساختند.

با وجود اینکه بینه روان‌شناس بالینی نبود، کار او را از بسیاری جهات، اساس روان‌شناسی بالینی می‌توان خواند. تست‌های هوش گروهی در سال‌های جنگ جهانی اول به وجود آمد. در سال ۱۹۰۹ استانی هال، فروید را به آمریکا دعوت نمود. تاثیر فروید در گسترش روان‌شناسی بالینی در آمریکا بسیار زیاد بوده است. با این حال سخنان وی نتوانست روان‌شناسان آمریکایی را در پیروی از مکتب روان‌کاوی ترغیب کند.

در سال ۱۹۱۹ انجمن روان‌شناسان بالینی (AACP)^۱ پایه‌گذاری گردید که خود را مستقل از انجمن روان‌شناسی آمریکا مطرح نمود. اما دو سال بعد این دو انجمن به یکدیگر پیوستند و اینک انجمن روان‌شناسی بالینی یکی از زیر شاخه‌های انجمن روان‌شناسی آمریکا است.

در حدود سال ۱۹۲۰ تست‌های هوش فردی و گروهی، کلامی و غیر کلامی به نسبت قابل ملاحظه‌ای ساخته شد. اصطلاح بهره هوشی رایج شده بود و اندازه‌گیری هوش، عملی متداول محسوب می‌شد (فیرس و تیموتی جی، ۱۳۸۲).

دو واقعه مهم در دهه ۲۰ نیز در رشد روان‌شناسی بالینی بسیار تاثیر گذار بوده است. اولی آزمون لکه‌های رورشاخ بود که در سال ۱۹۲۱ نوید آزمون‌های فرافکن را داد و دومی استفاده از اصول یادگیری برای جریان اضطراب توسط ماری جونز در سال ۱۹۲۴ بود.

قدم بزرگ دیگری که در پیشرفت و توسعه رشته تست‌سازی برداشته شد، مطالعات تحقیقاتی بود که آرنولد گزل در سال ۱۹۲۸ درباره تکامل کودکان نمود و تست‌هایی در این زمینه ساخت که اساس تست‌ها و تحقیقات بعدی درباره کودکان شد. در سال ۱۹۲۷ ترستون

¹ - American Association of Clinical Psychology

تحقیقات مهم خود را درباره تحلیل عاملی هوش شروع نمود. از نتیجه این تحقیقات ترستون پیشنهاد کرد که هوش از تعدادی عوامل مستقل تشکیل شده است که می‌توان آن را تفکیک کرد.

در سال ۱۹۳۹ و کسلر تستی را برای اندازه‌گیری هوش بزرگسالان طراحی کرد. این تست نه تنها بهره‌ی کافی از هوش به دست می‌داد بلکه بهره‌هایی از استعدادهای معین افراد نیز عرضه می‌داشت.

تاریخچه روان‌شناسی بالینی در ایران

ایجاد و توسعه روان‌شناسی بالینی در ایران نیز دستخوش فراز و نشیب‌ها و چالش‌های فراوانی بوده است. در سال ۱۳۴۲ اولین مرکز پزشکی روانی اجتماعی که تشخیص و درمان اختلالات کودکان و نوجوانان را بر عهده داشت، در انجمن ملی حمایت کودکان آغاز به فعالیت کرد. در سال ۱۳۴۴ برای اولین بار در دانشگاه تهران، تدریس روان‌شناسی بالینی با تمرکز بر زمینه تشخیص (روان‌شناسی تشخیصی) آغاز شد. ایجاد و توسعه روان‌شناسی بالینی ایران مرهون تلاش‌های اساتید بزرگی چون دکتر سعید شاملو، دکتر محمود منصور و دکتر پریخ دادستان است.

مرکز آموزش رزیدنتی و با اهداف آموزشی، پژوهشی و درمانی در سال ۱۳۵۶ به منظور هماهنگی بین کلیه اجزای سلامت روان در سراسر کشور و همچنین توسعه خدمات روانپزشکی و تربیت نیروی انسانی متخصص در زمینه روانپزشکی، کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی و سایر نیروهای تخصصی حوزه سلامت روان شروع به کار نمود که اهداف اولیه آن عبارت بودند از موارد زیر:

الف- تربیت نیروی انسانی در سطوح مختلف مورد نیاز برای بهداشت روان، درمان و آموزش روانپزشکی کشور

ب- برنامه‌ریزی آموزشی عمومی بهداشت روان

ج- اجرای آموزش روانپزشکی برای مراکز آموزش وزارت بهداشت

د- ایجاد دوره‌های مختلف بازآموزی در سطوح متفاوت

ه- انجام پژوهش‌های زیر بنایی در زمینه بیماری‌های روانی و بهداشت روان

ز- ایجاد و توسعه مرکز اسناد و کتابخانه روانپزشکی کشور

مرکز آموزش رزیدنتی و با اهداف آموزشی، پژوهشی و درمانی در سال ۱۳۵۸ به دنبال انقلاب اسلامی، تحولات اجتماعی صورت گرفته در سطح کشور و تغییرات سازمانی در وزارت بهداشتی به انستیتو روانپزشکی تهران تغییر نام یافت و تحت پوشش سازمان منطقه‌ای بهداشتی استان تهران قرار گرفت و سپس تحت نظر مجتمع آموزشی و پژوهشی وزارت بهداشتی در آمد و در سال ۱۳۶۵ پس از ادغام دانشگاه‌ها در زمره یکی از واحدهای دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران قرار گرفت. انستیتو روانپزشکی تهران در سال ۱۳۷۶ با توجه به فعالیت‌های گسترده در حوزه بهداشت روان به عنوان مرکز همکاری مشترک سازمان جهانی بهداشت در سلامت روان برگزیده شد که این اعتبار تا کنون برای ۴ دوره متوالی تمدید شده است. انستیتو روانپزشکی تهران از ابتدای سال ۱۳۸۰ با توجه به سوابق اجرای پژوهش‌های مختلف در امور بهداشت روان و داشتن کادر علمی و فنی در امور پژوهشی، آموزشی و درمانی از طرف معاونت آموزشی و امور دانشگاهی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به عنوان قطب علمی روانپزشکی و روانشناسی بالینی کشور شناخته شد. انستیتو روانپزشکی تهران به عنوان یک مؤسسه ملی سلامت روان کشور در طول ۳۶ سال که از تأسیس آن می‌گذرد همواره به عنوان یک مرکز جامع آموزش، پژوهش و ارائه خدمات تخصصی و فوق تخصصی حوزه سلامت روان در سطح کشور مطرح بوده و به عنوان قطب علمی روانپزشکی و روانشناسی بالینی و همچنین مرکز همکاری سازمان جهانی بهداشت در سلامت روان در سطح کشور و منطقه شناخته شده است. انستیتو روانپزشکی تهران در سال ۱۳۹۱ با تصویب شورای گسترش وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی به دانشکده علوم رفتاری و سلامت روان ارتقاء یافت و در ساختار جدید دارای پنج معاونت (آموزش، پژوهش، بین‌الملل، دانشجویی / فرهنگی و پشتیبانی) می‌باشد. اولین رئیس و معاونین این دانشکده تا کنون شامل ۶ نفر (۳ روانشناس بالینی و ۳ روانپزشک) به شرح زیر هستند:

- ۱- دکتر جعفر بوالهروی، روانپزشک، ریاست دانشکده
 - ۲- دکتر محمد کاظم عاطف وحید، روانشناس بالینی، معاون آموزشی دانشکده
 - ۳- دکتر سید وحید شریعت، روانپزشک، معاون پژوهشی دانشکده
 - ۴- دکتر سید کاظم ملکوتی، روانپزشک، معاون بین الملل دانشکده
 - ۵- دکتر عباس رضانی فرانی، روانشناس بالینی، معاون پشتیبانی دانشکده
 - ۶- مهرداد کاظم زاده عطوفی، روانشناس بالینی، معاون دانشجویی و فرهنگی دانشکده
- این دانشکده اکنون دارای چهار گروه روانشناسی بالینی، بهداشت روان، روانپزشکی جامعه نگر و مطالعات اعتیاد می‌باشد. مدیران گروه روانشناسی بالینی شامل اعضای مختلف این گروه به ترتیب دکتر هادی بهرامی، دکتر سید اکبریان زاده، آقای امام جمعه کاشان، دکتر بهروز بیرشک، دکتر رخساره یکه یزدان دوست، دکتر محمد کاظم عاطف وحید و دکتر بنفشه غرایبی (مدیر گروه وقت) بودند که بین یک تا سه دوره به مدت ۱ تا ۶ سال انتخاب می‌شدند. آموزش دانشجویان کارشناسی ارشد تاکنون شامل ۲۸ گروه و دکتری روانشناسی بالینی تاکنون شامل ۱۸ گروه توسط گروه روانشناسی بالینی انجام می‌گیرد. با راه اندازی شعبه پردیس بین الملل دانشگاه علوم پزشکی ایران، در سال ۱۳۸۸ اولین گروه دانشجویان مقطع دکتری تخصصی روانشناسی بالینی که شامل سه نفر (یک دانشجوی زن و دو دانشجوی مرد) بودند، در نیمسال دوم تحصیلی یعنی در بهمن ماه سال ۱۳۸۸ پذیرش شدند. پس از آن به مدت ۴ سال پذیرش دانشجویان مقطع دکتری تخصصی روانشناسی بالینی پردیس بین الملل متوقف گردید تا اینکه پس از احیاء مجدد دانشگاه علوم پزشکی ایران، در نیمسال دوم تحصیلی یعنی بهمن ماه سال ۱۳۹۲ دومین گروه دانشجویان مقطع دکتری تخصصی روانشناسی بالینی پردیس بین الملل پذیرش شدند که شامل چهار نفر (دو دانشجوی زن و دو دانشجوی مرد) بودند. به دلیل فقدان گروه آموزشی روانشناسی بالینی در پردیس بین الملل دانشگاه علوم پزشکی ایران، دانشجویان مقطع دکتری تخصصی روانشناسی بالینی پردیس بین الملل نیز تحت آموزش گروه آموزشی روانشناسی بالینی دانشکده علوم رفتاری و سلامت روان قرار گرفتند.

اولین مدیران گروه‌های جدید شامل گروه بهداشت روان، روانپزشکی جامعه‌نگر و مطالعات اعتیاد دانشکده علوم رفتاری و سلامت روان با حکم رئیس دانشگاه علوم پزشکی ایران دکتر محمد میراسماعیل انتخاب شدند که شامل افراد زیر بودند: دکتر علی اصغر اصغرنژاد فرید (روانشناس) مدیر گروه بهداشت روان، دکتر جعفر بوالهری (روانپزشک) مدیر گروه روانپزشکی جامعه‌نگر و دکتر محمد باقر صابری زفرقندی (روانپزشک) مدیر گروه مطالعات اعتیاد. هدف این گروه‌ها و آموزش و تربیت تخصصی در مقطع کارشناسی ارشد، دکتری و متخصص در حوزه‌های مرتبط می‌باشد.

این دانشکده در راستای سیاست توسعه حوزه‌های آموزشی، راه‌اندازی دوره‌های جدید آموزشی در حوزه سلامت روان را در دستور کار خود قرار داده است. عطف به تلاش برای رسیدن به اهداف فوق، و جهت ایجاد رشته روانشناسی جامعه‌نگر، اولین کتاب "روانشناسی جامعه‌نگر (Community psychology)" در ایران توسط محبوبه دادفر، دکتر محمد کاظم عاطف وحید، دکتر علی اصغر اصغر نژاد فرید و پیرحسین کولیوند در سال ۱۳۹۳ نگارش و با حمایت اجرایی و مالی مرکز تحقیقات علوم اعصاب شفاء به سرپرستی دکتر هادی کاظمی و معاونت پیرحسین کولیوند توسط انتشارات میرماه با مدیریت مسئولی دکتر علی یزدی‌نژاد در شهر تهران منتشر گردید. همچنین جهت ایجاد رشته روانشناسی قانونی، اولین کتاب "روانشناسی قانونی (Forensic psychology)" در ایران توسط دکتر محمد کاظم عاطف وحید و محبوبه دادفر در سال ۱۳۹۳ نگارش شده است که با حمایت اجرایی و مالی مرکز تحقیقات علوم اعصاب شفاء توسط انتشارات میرماه در شهر تهران در حال چاپ می‌باشد.

این دانشکده در حال حاضر ضمن تربیت متخصصین روانپزشکی و روانشناسان بالینی در دو مقطع کارشناسی ارشد و دکتری تخصصی (Ph.D) در راستای سیاست‌های نظام سلامت کشور به اجرای طرح‌های ملی پرداخته و پیشگام طرح ادغام سلامت روان در نظام مراقبت‌های اولیه سلامت بوده است. در حال حاضر این مرکز به عنوان مشاور سیاست‌گذار و قانون‌نگار در کشور مطرح است (سایت دانشکده علوم رفتاری و سلامت روان، ۱۳۹۳). در راستای ارتقاء و رعایت اخلاق و قوانین حرفه‌ای، اولین کتاب "راهنمای اخلاق و رفتار حرفه‌ای در روانشناسی

بالینی (برای روانشناسان، مشاوران و روانپزشکان) " توسط دکتر محمد کاظم عاطف وحید و محبوبه دادفر در سال ۱۳۹۳ نگارش و با حمایت اجرایی و مالی مرکز تحقیقات علوم اعصاب شفاء توسط انتشارات میرماه در شهر تهران منتشر گردید.

این دانشکده همچنین در سطح منطقه نیز به ارائه خدمات آموزشی و مشورتی می‌پردازد. در حوزه ارائه خدمات سلامت روان، دانشکده علوم رفتاری و سلامت روان دارای کلینیک‌های آموزشی تخصصی و فوق تخصصی می‌باشد که ضمن ارائه خدمات به عموم جامعه، معتمد حوزه‌های قانونی نیز بوده است و با استفاده از فضای بالینی خود، آموزش دستیاران تخصصی و روانشناسان بالینی را پوشش می‌دهد. در راستای ارائه بهتر خدمات بهداشت روانی، اولین کتاب «برنامه آموزش مرگ: راهنمای کاربردی برای متخصصان مراقبت‌های بهداشتی در ایران "Death education program: An applied guide for health care professionals" توسط محبوبه دادفر و پرفسور دیوید استر (پروفسور برجسته روانشناسی از کالج ریچارد استاکتون نیوجرسی امریکا) و همچنین اولین کتاب «درمان روان‌شناختی تحلیلی "Cognitive Analytic Therapy (CAT)" در ایران توسط محبوبه دادفر، دکتر محمد کاظم عاطف وحید، دکتر هادی کاظمی و پیرحسین کولیوند در سال ۱۳۹۳ نگارش و با حمایت اجرایی و مالی مرکز تحقیقات علوم اعصاب شفاء توسط انتشارات میرماه در شهر تهران منتشر گردید. براساس برنامه راهبردی پنج ساله ۱۳۹۴-۱۳۹۰ این دانشکده باید در راستای نقشه جامع علمی کشور در عرصه تولید علم و فناوری، آموزش و پژوهش در حوزه روانپزشکی، روانشناسی بالینی و سلامت روان بالاترین مرجع علمی و مشاور سیاست‌گذار، به منظور ارتقاء سطح سلامت روان جامعه در کشور و منطقه باشد (سایت دانشکده علوم رفتاری و سلامت روان، ۱۳۹۳).

تاریخچه روانشناسی صنعتی و سازمانی در ایران

واقعیت آن است که هر چند سابقه فعالیت‌های پژوهشی، آموزشی و مشاوره‌ای در زمینه کاربردهای گوناگون روانشناسی در کار، سازمان و مدیریت در ایران بیش از چهار دهه

تاریخچه روانشناسی در ایران / ۴۳

می‌باشد، اما در مقایسه با کشورهای صنعتی پیشرفته، این پیشرفت بسیار اندک است. برای اینکه روانشناس کار بتواند در یک جامعه به فعالیت پردازد، باید برای او امکاناتی نیز فراهم باشد. دلایل متعددی باعث شده است که مدیران و به ویژه مدیران عالی سازمان‌های فعال در ایران، از حیثه وسیع روانشناسی صنعتی و سازمانی برای حل مشکلات منابع انسانی تحت نظارت خود، بی اطلاع یا کم اطلاع باقی بمانند.

سابقه بهره‌گیری از ابزار سنجش و اندازه‌گیری و انتخاب افراد بر اساس آزمون‌ها در ایران، اندک است. برای مثال، مرحوم دکتر محمود صناعی، در سالهای ۱۳۴۱ تا ۱۳۴۴، در انتخاب دانشجویان دانشگاه تهران، از آزمون‌های روانی (به ویژه آزمون هوش)، استفاده کرد. او سازمانی را (سازمان صهنا) برای همین منظور تأسیس کرد و دانشجویان رشته روانشناسی را به عنوان مجری امتحانات ورودی دانشگاه، به کار گرفت. در ارتش - به ویژه در نیروی هوایی و نیروی زمینی - با کمک مشاوران خارجی، قبل از سال ۱۳۴۵ بخش ویژه‌ای تحت عنوان "تستینگ" تأسیس شد و گروهی از افسران کادر و وظیفه، به این بخش‌ها منتقل شدند و در واحد تستینگ نیروی هوایی به کار تهیه و میزان کردن آزمون‌های استخدامی، آزمون‌های خاص ارزیابی عملکرد شغلی افسران (جهت دریافت درجات بالاتر و ارتقاء)، اجرای امتحانات استخدامی برای دوره‌های افسری و خلبانی، اشتغال داشتند. بعدها این افسران برای اخذ درجه دکتری به آمریکا فرستاده شدند و در بازگشت، واحد تستینگ نیروی هوایی را گسترش دادند. در نیروی زمینی نیز از دهه ۱۳۴۰ به بعد، افسران آشنا با آزمون‌سازی، تهیه و میزان کردن آزمون‌ها، انتخاب دانشجویان علاقه‌مند به مشاغل نظامی را به عهده داشتند.

از بدو پیدایش سازمان امور اداری و استخدامی کشور (در سال ۱۳۴۵)، اداره کل آزمایش و انتخاب آن سازمان، عهده دار برگزاری امتحانات استخدامی برای کارکنان سازمان‌های دولتی و مشمول قانون استخدام کشوری گردید و به همین منظور، تعدادی کارشناس را جهت تهیه و میزان کردن آزمون‌های استخدامی، اجرای امتحانات استخدامی، اجرای امتحانات استخدام ادواری و مصاحبه استخدامی، به استخدام خود درآورد. بخشی از

دوره‌های آموزشی این کارشناسان به عهده مشاوران متخصص خارجی بود که ضمن کار به انتقال تجارب خود در این زمینه‌ها، می‌پرداختند.

در سال‌های بین ۱۳۴۵ تا ۱۳۵۳، استفاده از روش‌های علمی برای انتخاب کارکنان سازمان‌ها، شناخته شده بود و به همین دلیل، سازمان‌های خصوصی نیز به کار در زمینه روانشناسی صنعتی، ترغیب شدند. یکی از این سازمان‌های خصوصی، مؤسسه ملی روانشناسی نام داشت که حدود دو دهه و تا سال ۱۳۵۸ به فعالیت در زمینه انتخاب علمی کارکنان، تشکیل دوره‌های آموزش مدیریت، ارزیابی عملکرد شغلی کارکنان و ارائه مشاوره‌های مدیریت به سازمان‌ها، فعال بود. در همین سال، دفتر مشاوره روانشناسی تأسیس شد و ارائه خدمات روانشناسی را به سازمان‌ها و خانواده‌ها آغاز کرد.

در سال‌های اخیر، نیاز به همکاری روانشناسان صنعتی و سازمانی، در کشور بیشتر احساس می‌شود و با توجه به فعالیت محدود روانشناسان صنعتی و سازمانی در کشور و در عین حال با تصویب برنامه کارشناسی ارشد روانشناسی رشته صنعتی و سازمانی به وسیله شورای عالی برنامه‌ریزی، پیش‌بینی می‌شد گسترش این رشته با شتاب بیشتری انجام گیرد. از جمله رویدادهای امیدبخش در زمینه بسط و گسترش ابعاد کاربردی روانشناسی در کار، سازمان و مدیریت در ایران، توجه مدیران سازمان‌های گوناگون به فرایند آشنایی با روانشناسی صنعتی و سازمانی و بهره‌وری است. برای مثال، گروه روانشناسی کار در سال ۱۳۷۶ در مؤسسه کار و امور اجتماعی وابسته به وزارت کار و امور اجتماعی تشکیل گردید و از متخصصان روانشناسی کار و بهره‌وری و همچنین روانشناسی صنعتی و سازمانی دعوت به عمل آمد تا در جلسات ماهیانه آن شرکت کنند. در این جلسات، طرح‌های تحقیقاتی قابل توجهی به تصویب رسید و نتایج این طرح‌ها نیز به چاپ رسید. امید است در آینده این رشته در کشور پیشرفت‌های روزافزونی داشته باشد و بتواند توانایی‌های خود را در کاهش معضلات نیروی انسانی در محیط کار نشان دهد.

تاریخچه روان‌شناسی اجتماعی در ایران

جامعه پویا و دائماً در حال تحول امروز ایران قابل بررسی و شناخت علمی نیست، مگر آن که نگاهی عمیق بر شخصیت اجتماعی و روان‌شناسی اجتماعی، فرهنگی، تاریخی، سیاسی و خانوادگی ما انداخته شود، چه این نگاه است که می‌تواند زمینه‌های اساسی علمی کار را در شناخت جامعه ما فراهم آورد و پدیده‌های ارتباطی جدید، مسائل شهرنشینی، اداره و مدیریت، رفتارهای جمعی و سیاسی، نوآوری، بهداشت روانی و نیز پدیده‌های خانوادگی، انگیزه‌ها و رفتارهای جمعیتی، روابط بین‌المللی و تبادلات فرهنگی را کاوش کند. بنابراین، جای تعجب ندارد که چنین حوزه جذابی در روان‌شناسی اجتماعی در ایران نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار باشد. بر خلاف بسیاری از رشته‌های دیگر روان‌شناسی و جامعه‌شناسی که دارای منابع کافی به زبان فارسی نیستند، در زمینه روان‌شناسی اجتماعی حدود ۷۰ عنوان کتاب دانشگاهی وجود دارد. اولین کتاب روان‌شناسی اجتماعی در سال ۱۳۳۲ توسط دکتر حبیب احمدی به رشته تحریر درآمده است. یکی از مهم‌ترین کتاب‌ها در سال ۱۳۳۹ یعنی ۴۹ سال پیش توسط دکتر علی محمد کاردان به زبان فارسی برگردان شده است. اگر در نظر بگیریم که در دانشگاه‌ها رشته روان‌شناسی اجتماعی وجود ندارد و تنها چند واحد درسی در برنامه دانشگاهی و آن هم در بعضی رشته‌ها ارائه می‌شود، وجود این تعداد عنوان کتاب برای یک درس چند واحدی منابع کمی نیست و خود حکایت از علاقه صاحب‌نظران به این رشته دارد.

نخستین دوره تدریس درس روان‌شناسی اجتماعی را دکتر علی محمد کاردان در اواخر دهه ۳۰ و سپس مرحوم دکتر محمود صناعی در دانشگاه تهران عهده دار شدند. بیش از چهل سال است که استادان برجسته‌ای که امروز در محضرشان هستیم تدریس این رشته را به عهده دارند و خوشبختانه اکنون تعداد کسانی که در سراسر کشور در این رشته صاحب رساله هستند فراوان است. وجود صدها پایان‌نامه کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری در این زمینه و تعداد واحدهایی که در ارتباط با آن تدریس می‌شود، خود نشانه اهمیت نسبی این علم نوپا در جامعه علمی ماست.

بخش روان‌شناسی اجتماعی در چهل و هشت سال پیش به کوشش اساتید صاحب نام این رشته در مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران تأسیس شد و در همان نخستین سال کار خود، یعنی در سال ۱۳۴۶، اثر تحقیقی در زمینه‌های تلویزیون، آموزش عالی، آموزش متوسطه جوانان، خانواده و نظرسنجی انجام پذیرفت. این بخش تحقیقاتی هنوز هم به همت همکاران علاقه مند موجودیت خود را حفظ کرده و کماکان به فعالیت ادامه می‌دهد. بدیهی است که در این مدت صدها اثر تحقیقی در زمینه روان‌شناسی اجتماعی در سراسر کشور پدید آمده است.

موقعیت شغلی روانشناسی در ایران

امروزه روانشناسی با همه جنبه‌های زندگی ما ارتباط دارد و هر اندازه که جامعه پیچیده‌تر شود، روانشناسی نیز نقش مهم تری در حل مسائل آدمی برعهده می‌گیرد. این به معنای فرصت‌های شغلی متنوع و گسترده برای فارغ‌التحصیلان رشته روانشناسی است. به گفته کارشناسان این رشته، آینده روانشناسی در کشور ما روشن و امیدبخش است و فارغ‌التحصیلان این رشته باید آینده خود را در فردا ببینند. کشور ما یکی از کشورهای در حال توسعه است و بدون بهره‌گیری از شاخه‌های مختلف روانشناسی نمی‌تواند توسعه همه‌جانبه داشته باشد. از سوی دیگر کشور ما، کشور جوانی است و امروزه یکی از دغدغه‌های خانواده‌ها، حفظ بهداشت روانی و بالا بردن سطح دانش فرزندانشان می‌باشد که این دو مهم نیز به یاری شاخه‌های مختلف روانشناسی از جمله روانشناسی رشد و روانشناسی تربیتی امکان‌پذیر است. البته در حال حاضر فارغ‌التحصیلان این رشته بیشتر جذب آموزش و پرورش می‌شوند یا در شرکت‌ها و سازمان‌ها به عنوان کارشناس روانشناسی فعالیت می‌کنند و عده‌ای نیز به عنوان دستیار متخصص روانشناسی بالینی یا روانپزشک مشغول به کار هستند.

سازمان نظام مشاوره و روانشناسی جمهوری اسلامی ایران (Psychology and Counseling Organization of I.R. Iran)

در ششمین دوره مجلس شورای اسلامی قانون تشکیل سازمان نظام روانشناسی و مشاوره ایران به تصویب رسید. رئیس سازمان نظام روانشناسی و مشاوره ایران از مهر ماه ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۱ دکتر غلامعلی افروز، و از اردیبهشت ماه ۱۳۹۱ تاکنون دکتر عباسعلی اللهیاری است. حکم رئیس سازمان نظام روانشناسی و مشاوره جمهوری اسلامی ایران توسط رئیس جمهور کشور ایران اعطاء می‌گردد.

اولین جلسه شورای مرکزی سازمان در تاریخ ۱۳۸۳/۱/۱۷ با حضور کلیه اعضای منتخب برگزار گردید. پس از انتخاب رئیس سازمان توسط شورای مرکزی و صدور حکم ریاست سازمان نظام روانشناسی و مشاوره توسط رئیس جمهور، با تهیه و تصویب آیین نامه اداره جلسات شورا، تدوین برنامه‌های بلند مدت و کوتاه مدت و دستورالعمل‌های اجرایی سازمان، طی جلسات متعدد کمیسیون‌های تخصصی سازمان تعیین و فعالیت‌های تخصصی آغاز گردید.

سازمان نظام روانشناسی و مشاوره ایران نقش تعیین کننده‌ای در امنیت روانی، سلامت و پویایی جامعه دارد. اهداف عالی سازمان نظام روانشناسی و مشاوره جمهوری اسلامی ایران شامل ارائه خدمات مطلوب و موثر روانشناسی و مشاوره به اقشار مختلف جامعه اسلامی بالاخص به جوانان و خانواده‌ها، اعتلای دانش تخصصی روانشناسی و مشاوره، تدوین ضوابط و صدور پروانه‌های تخصصی، حمایت جامع صنفی از اعضای محترم سازمان، تعیین و تدوین و اعمال معیارهای نظارتی و هدایتی، کمک به استحکام کانون خانواده و تقویت و اعتلای بهداشت و سلامت روانی جامعه می‌باشد.

قانون تشکیل سازمان نظام روانشناسی و مشاوره جمهوری اسلامی ایران

این قانون مشتمل بر بیست و چهار ماده و نوزده تبصره در جلسه علنی روز چهارشنبه مورخ بیست و هفتم فروردین ماه یک هزار و سیصد و هشتاد و دو مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۸۲/۲/۹ به تأیید شورای نگهبان رسیده است و به شرح زیر می‌باشد:

فصل اول - تعریف، اهداف

ماده ۱- سازمان نظام روان‌شناسی و مشاوره جمهوری اسلامی ایران که در این قانون "سازمان" نامیده می‌شود، یک سازمان غیر دولتی و مستقل است که به منظور تحقق بخشیدن به اهداف و انجام وظایف مقرر در این قانون تشکیل می‌گردد.

ماده ۲- اهداف سازمان عبارتند از:

تلاش برای ارتقاء سطح دانش روان‌شناسی و مشاوره.

حمایت از حقوق مراجعان به روان‌شناسان و مشاوران.

حمایت از حقوق صنفی روان‌شناسان و مشاوران.

فصل دوم - وظایف و اختیارات

ماده ۳- وظایف و اختیارات سازمان با توجه به اهداف فوق به شرح زیر است:

۱- تعیین حدود صلاحیت‌های تخصصی و صدور شماره نظام و پروانه کار برای اعضای سازمان.

تبصره ۱: برای کلیه شاغلین به حرفه‌های روان‌شناسی و مشاوره دریافت شماره نظام الزامی است.

تبصره ۲: در صورت تصویب شورای مرکزی روان‌شناسان و مشاوران ملزم به شرکت در دوره‌های بازآموزی و نوآموزی هستند.

۲. تهیه دستورالعمل‌های اجرایی لازم در چهارچوب مواد این قانون.

۳. نظارت بر کیفیت کار تخصصی و رسیدگی به تخلفات تخصصی روان‌شناسان و مشاوران که عنوان جرایم عمومی را نداشته باشند از طریق هیأت رسیدگی به تخلفات صنفی و

مطابق تبصره ماده ۱۹ و ماده ۲۰ این قانون

۴. پیشنهاد تعیین یا تجدید نظر در تعرفه‌های خدمات روان‌شناسی و مشاوره به هیأت دولت

جهت تصویب

تاریخچه روانشناسی در ایران / ۴۹

۵. تعیین ضوابط خاص صنفی مربوط به استاندارد کردن تابلوها، عناوین، سربرگ‌ها و مهر شاغلین به روانشناسی و مشاوره
۶. همکاری با وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در اجرای برنامه‌های بازآموزی و نوآموزی مستمر روان‌شناسان و مشاوران در جهت ارتقای دانش رشته‌های روانشناسی و مشاوره منطبق با پیشرفت‌های علمی روز مطابق آیین نامه مصوب دولت
۷. همکاری با مراجع ذی ربط در ارائه خدمات روانشناسی و مشاوره به هنگام بروز حوادث و سوانح غیر مترقبه از طریق تشویق و بسیج اعضای سازمان
۸. انتشار نشریات حاوی آخرین دستاوردهای علمی روانشناسی و برگزاری همایش‌های تخصصی جهت ارتقاء سطح دانش روانشناسی و مشاوره اعضای سازمان.

فصل سوم - شرایط عضویت

- ماده ۴ - کلیه افرادی که دارای حداقل مدرک کارشناسی ارشد معتبر از سوی وزارت خانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در یکی از رشته‌های روانشناسی و مشاوره باشند می‌توانند به عضویت سازمان در آیند.
- تبصره ۱: منظور از روان‌شناس کسی است که در یکی از رشته‌های روانشناسی در سطح کارشناسی ارشد فارغ‌التحصیل شده باشد.
- تبصره ۲: منظور از مشاور کسی است که در یکی از رشته‌ها و گرایش‌های مشاوره (خانواده، شغلی، تحصیلی، توان بخشی، عمومی و...) در سطح کارشناسی ارشد فارغ‌التحصیل شده باشد.
- تبصره ۳: برای اشتغال در حرفه‌های روانشناسی و مشاوره، اخذ پروانه از سازمان و عضویت در آن الزامی است. عضویت در هیأت علمی مؤسسات آموزش عالی از مفاد این تبصره مستثنی است.

تبصره ۴: اعضای سازمان همه ساله مبلغی را به عنوان حق عضویت به سازمان پرداخت خواهند نمود. میزان و نحوه وصول حق عضویت اعضا مطابق دستورالعملی خواهد بود که توسط شورای مرکزی نظام روانشناسی و مشاوره تهیه می‌گردد.

ماده ۵ - مشاوران و روان‌شناسان برای هر گونه اشتغال در حرفه خود باید دارای پروانه سازمان باشند.

فصل چهارم - ارکان و واحدهای تابعه

ماده ۶ - ارکان و واحدهای تابعه سازمان به شرح زیر است :

الف - ارکان :

مجمع عمومی

شورای مرکزی نظام روانشناسی و مشاوره جمهوری اسلامی ایران.

هیأت رسیدگی به صلاحیت تخصصی روان‌شناسان و مشاوران.

هیأت رسیدگی به تخلفات صنفی و حرفه‌ای شاغلان و حرفه‌های روانشناسی و مشاوره.

شعب شورای مرکزی در مناطق.

هیأت بازرسان.

ب - واحدهای تابعه :

واحدهای تابعه توسط شورای مرکزی تعیین خواهد شد.

ماده ۷ - اعضای شورای مرکزی عبارتند از :

الف - شش نفر روان‌شناس از میان اعضای سازمان .

ب - پنج نفر مشاور از میان اعضای سازمان .

ج - یک نفر نماینده وزیر علوم، تحقیقات و فناوری .

د - یک نفر نماینده وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی .

تبصره ۱: اعضای مذکور در بندهای (الف و ب) توسط اعضای سازمان انتخاب

می‌شوند.

تبصره ۲: جلسات شورای مرکزی نظام روان‌شناسی و مشاوره با حضور دوسوم کل اعضای شورا رسمیت می‌یابد و تصمیمات متخذه با اکثریت آرا معتبر و لازم الاجرا است.

ماده ۸- ریاست سازمان که مسوولیت اجرای مصوبات شورای مرکزی و اداره کلیه امور سازمان و واحدهای تابعه را به عهده دارد یکی از اعضای شورای مرکزی با درجه تحصیلی دکتری خواهد بود که توسط شورای مرکزی برای مدت چهار سال انتخاب و با حکم ریاست جمهوری منصوب می‌گردد. عزل وی نیز به پیشنهاد شورای مرکزی و با تایید ریاست جمهوری خواهد بود. انتخاب متوالی رئیس سازمان در صورت موافقت و رای اکثریت اعضا فقط برای دو دوره متوالی مجاز است.

ماده ۹- در هر منطقه یک شعبه شورای منطقه‌ای سازمان تشکیل می‌شود که مطابق مصوبات شورای مرکزی به امر رسیدگی به مسایل تخصصی و حرفه‌ای روان‌شناسی و مشاوره در منطقه خواهد پرداخت.

تبصره: دستور العمل تعیین مناطق توسط شورای مرکزی تهیه خواهد شد.

ماده ۱۰- رئیس سازمان نظام روان‌شناسی و مشاوره مناطق توسط اعضای منطقه‌ای و از بین منتخبین شورای منطقه انتخاب می‌شود و پس از تایید شورای مرکزی با حکم ریاست سازمان منصوب می‌گردد. عزل وی نیز به پیشنهاد شورای منطقه، تایید شورای مرکزی و با حکم ریاست سازمان خواهد بود.

ماده ۱۱- بودجه واحدهای سازمان از محل حق عضویت سالانه اعضا و دیگر مقررات اداری و مالی سازمان و نحوه هزینه بودجه مطابق آیین نامه مصوب شورای مرکزی خواهد بود.

تبصره: میزان و نحوه وصول حق عضویت سالانه اعضا و دیگر مقررات اداری و مالی سازمان و نحوه هزینه بودجه مطابق آیین نامه مصوب شورای مرکزی خواهد بود.

ماده ۱۲- وظایف شورای مرکزی سازمان به شرح زیر است:

اجرای دقیق وظایف مقرر در ماده (۳) این قانون و نظارت مستمر بر حسن اجرای آنها از طریق رئیس کل سازمان نظارت بر عملکرد سایر ارکان و شعب کلیه واحدهای تابعه سازمان

تشکیل هیأت‌های رسیدگی به صلاحیت تخصصی روان‌شناسان و مشاوران و رسیدگی به تخلفات صنفی و حرفه‌ای شاغلان حرفه‌های روان‌شناسی و مشاوره ترکیب و تعداد و شرح وظایف و دستور العمل‌های این هیأت‌ها به تصویب شورای مرکزی می‌رسد.

تهیه و تصویب دستور العمل‌های اجرایی لازم. انحلال شورای مناطق به علت عدم تشکیل پنج جلسه متوالی شورا. تبصره: در صورت انحلال شورای منطقه باید ظرف مدت سه ماه انتخابات مجدد برگزار شود.

ماده ۱۳- شورای مناطق وظایف محوله از سوی شورای مرکزی را در منطقه به عهده دارد و موظف به اجرای مصوبات و دستور العمل‌های شورای مرکزی در سطح منطقه است.

ماده ۱۴- هیأت بازرسان:

هیأت بازرسان از سه نفر منتخب اعضای سازمان تشکیل می‌گردد که همزمان با انتخابات شورای مرکزی انتخاب می‌شوند. وظیفه این هیأت، نظارت بر عملکرد سازمان و ارائه گزارش سالانه به مجمع عمومی براساس مفاد این قانون است. انحلال شورای مرکزی به پیشنهاد هیأت بازرسان و با تصویب مجمع عمومی صورت می‌گیرد.

فصل پنجم - انتخابات

ماده ۱۵- مدت فعالیت هر دوره شورای مرکزی و شوراهای مناطق سازمان نظام روان‌شناسی و مشاوره چهار سال تمام است.

مسئول برگزاری اولین دوره انتخابات شورای مرکزی، وزیر علوم، تحقیقات و فناوری می‌باشد و هیأت پنج نفره جهت برگزاری این انتخابات را منصوب می‌نماید. یک نفر نماینده از کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس شورای اسلامی به انتخاب این هیأت نظارت خواهد کرد. هزینه برگزاری انتخابات از محل حق عضویت اعضا تأمین می‌شود.

تاریخچه روانشناسی در ایران / ۵۳

تبصره ۱: شروع اولین دوره فعالیت شوراهای مذکور حداکثر ده روز پس از پایان اعلام قطعیت یافتن نتیجه انتخابات خواهد بود.

تبصره ۲: شروع فعالیت دوره‌های بعدی شوراهای نظام روان‌شناسی و مشاوره بلافاصله پس از پایان دوره قبلی است.

تبصره ۳: چنانچه در پایان دوره تشریفات انتخابات دوره بعدی به نحوی از انحای پایانیافته باشد، ارکان دوره قبلی تا قطعیت انتخابات جدید به فعالیت خود ادامه خواهند داد.

ماده ۱۶- انتخابات برای اولین دوره حداکثر شش ماه پس از تصویب این قانون و تجدید آن برای دوره‌های بعدی سه ماه قبل از اتمام هر دوره و بعد از تشکیل هیأت مرکزی نظارت بر انتخابات انجام خواهد شد.

تبصره: انتخابات شوراهای مناطقی که منحل شده باشد، حداکثر ظرف مدت سه ماه با هماهنگی هیأت مرکزی نظارت و با رعایت سایر مواد قانونی انجام می‌پذیرد.

ماده ۱۷- شرایط انتخاب کنندگان عبارت است از:

۱. تابعیت کشور جمهوری اسلامی ایران.

۲. عضویت در سازمان نظام روان‌شناسی و مشاوره به استثنای دوره اول.

۳. ساکن بودن در منطقه انتخاباتی در زمان انتخابات (برای داوطلبین شورای منطقه) به تأیید شورای منطقه.

ماده ۱۸- شرایط انتخاب شوندگان اعضای شورای مرکزی و شورای منطقه و هیأت بازرسان علاوه بر مورد وثوق بودن عبارتند از:

۱. تابعیت کشور جمهوری اسلامی ایران.

۲. نداشتن سوء پیشینه کیفری و عدم اشتغال به فسق و فساد اخلاق.

۳. نداشتن پرونده محکومیت در هیأت رسیدگی به تخلفات صنفی و نیز عدم تخلف از اصول نظامنامه اخلاقی.

۴. اظهار التزام به دین مبین اسلام و وفاداری به قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.

تبصره: اقلیت‌های دینی مصرح در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تابع دین خود می‌باشند.

۵. دارا بودن حداقل سه سال سابقه عضویت در سازمان به استثنای دوره اول.

فصل ششم - موارد متفرقه

ماده ۱۹ - به منظور رسیدگی به تخلفات صنفی و حرفه‌ای شاغلین روان‌شناسی و مشاوره، هیأت مرکزی رسیدگی به تخلفات صنفی و حرفه‌ای در سازمان مرکزی و هیأت‌های بدوی در مناطق تشکیل می‌گردند.

تبصره: تخلفاتی که موجب محکومیت اعضای سازمان می‌شود عبارتند از:

تخلف از شئون حرفه‌ای و صنفی به معنای عدول از اصول نظامنامه اخلاقی حرفه‌های مشاوره و روان‌شناسی.

عدم رعایت موازین شرعی و قانونی و مقررات دولتی و سهل‌انگاری در انجام وظایف قانونی، متخلفین با توجه به شدت و ضعف عمل ارتكابی و تعدد و تکرار آن حسب مورد به مجازات‌های زیر محکوم می‌گردند:

الف - تذکر با توییح شفاهی هیأت رسیدگی به تخلفات.

ب - اخطار یا توییح کتبی با درج در پرونده شخص در هیأت رسیدگی به تخلفات.

ج - توییح کتبی با درج در نشریه سازمان نظام روان‌شناسی و مشاوره و الصاق در تابلوی اعلانات سازمان.

د - محرومیت از اشتغال به حرفه‌های روان‌شناسی و مشاوره از سه ماه تا یک سال در محل اشتغال.

ه - محرومیت از اشتغال به حرفه‌های روان‌شناسی و مشاوره از سه ماه تا یک سال در محل اشتغال.

و - محرومیت از اشتغال به حرفه‌های روان‌شناسی از یک سال تا پنج سال.

ز - محرومیت دائم از اشتغال به مشاوره و روان‌شناسی در تمام کشور.

تاریخچه روانشناسی در ایران / ۵۵

ماده ۲۰ - هیأت مرکزی رسیدگی به تخلفات صنفی و حرفه‌ای سازمان نظام روان‌شناسی و مشاوره با پنج نفر عضو منتخب شورای مرکزی سازمان تشکیل می‌گردد :

تبصره ۱ : هیأت مرکزی رسیدگی به تخلفات می‌تواند مسئولیت رسیدگی به تخلفات صنفی و حرفه‌ای شاغلان حرفه‌های روان‌شناسی و مشاوره چند منطقه را به یک هیأت بدوی واگذار نماید .

تبصره ۲ : در صورتی که فردی نسبت به رای هیات مرکزی شاکی باشد می‌تواند به دادگاه صالح شکایت کند.

ماده ۲۱ - منابع مالی سازمان عبارتند از :

اعتبارات و دارایی‌های موجود سازمان .

حق عضویت سالانه اعضای سازمان .

کمک‌های اختیاری دولت و مؤسسات و افراد داوطلب به سازمان .

ماده ۲۲ - سازمان موظف است در موارد تصمیم‌گیری درباره نحوه صحیح ارائه خدمات روان‌شناسی و مشاوره در هر یک از مؤسسات و سازمان‌ها با آن‌ها همکاری نماید .

ماده ۲۳ - شورای مرکزی سازمان موظف است حداکثر ظرف سه ماه پس از تشکیل نسبت به تهیه آرم سازمان با رعایت اهداف متعالی اسلام و حفظ شئون روان‌شناسی و مشاوره و با تایید وزیر علوم، تحقیقات و فناوری اقدام نماید .

ماده ۲۴ - از تاریخ تصویب این قانون کلیه قوانین و مقررات مغایر لغو می‌گردد.

سازمان نظام روان‌شناسی و مشاوره ایران با همکاری دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران، اولین همایش بین‌المللی روانشناسی، دین و فرهنگ را در تاریخ ۲۶-۲۴ اردیبهشت ماه سال ۱۳۹۰ در تهران برگزار کرد. سازمان نظام روان‌شناسی و مشاوره کشور و سازمان بهزیستی در مهر ماه ۱۳۹۳ در خصوص صدور مجوز مراکز خدمات روان‌شناسی و مشاوره و نظارت بر آن به موافقت اصولی رسیدند.

آکادمی روانشناسی بالینی ایران

آکادمی روانشناسی بالینی ایران به عنوان یک گروه تخصصی از تیرماه ۱۳۸۷ توسط تعدادی از دانشجویان تحصیلات تکمیلی تشکیل شده است. هدف از تشکیل گروه ارتقای دانش تخصصی و مهارت بالینی دانش آموختگان و دانشجویان روانشناسی بالینی است.

انجمن‌های روانشناسی در ایران

تعدادی از انجمن‌های روانشناسی در ایران شامل انجمن ایرانی روانشناسی، انجمن روانشناسی ایران، انجمن علمی روانشناسی بالینی ایران، انجمن روان‌شناسی بالینی کودک و نوجوان ایران و انجمن روانشناسی اجتماعی ایران می‌باشند.

انجمن ایرانی روانشناسی

گسترش روزافزون روانشناسی و توسعه کاربرد آن در قلمروهای گوناگون به ویژه در دو زمینه بزرگ تربیتی و بالینی و مشارکت مؤثر آن در تأمین سلامت روانی و اشاعه بهداشت روانی از طریق ردیابی، پیشگیری و درمانگری، ضرورت توجه به این علم را که موضوع اصلی آن «انسان» است، انسانی که در مکتب اسلام از جایگاه والایی برخوردار و از دیدگاه الهی خصایص و شایستگی‌های خاصی بر وجود او مترتب است، مبرهن می‌سازد. بنابراین مسئولیت روانشناسان متعهد در راه پیشبرد این دانش مدام در آمیخته با زندگی در راه اهتمام نسبت به پیشرفت‌های بنیادی و به کار بسته و در نتیجه فراهم ساختن شرایط ارائه خدمات روانشناختی علمی تر و فنی تر به جامعه مضاعف می‌گردد و نیز کوشش روانشناسان صالح در راه حفظ منافع و شئون صنفی و اعتلای نظام حرفه‌ای و اخلاقی خود در سطوح مختلف فن‌پردازی، فن‌آوری و فن‌پیروی به صورت یک وظیفه جلوه گر می‌شود.

انجمن ایرانی روانشناسی به منظور تلاش در راه پیشبرد و ارتقای علم روانشناسی و ترغیب انجام پژوهش‌های بنیادی و بکار بسته در چارچوب آن، به ویژه در ارتباط با نیازهای انقلاب اسلامی ایران و توسعه کمی و تعالی کیفی نیروهای متخصص و متعهد و بهبود بخشیدن به امور آموزشی و نحوه آماده‌سازی‌های حرفه‌ای مربوط به این رشته، تشکیل گردید.

انجمن روانشناسی ایران

انجمن روانشناسی ایران در سال ۱۳۷۴ تأسیس شده است. اهم فعالیت‌های انجام شده انجمن شامل برگزاری اولین و دومین کنگره انجمن روانشناسی ایران، برگزاری بیش از ۱۲۰ سخنرانی ماهانه، برگزاری بیش از ۹۰ سمینار و کارگاه آموزشی در تهران و سایر شهرستان‌ها، انتشار ۸ شماره دو فصلنامه روانشناسی معاصر، انتشار ۴ شماره دو فصلنامه International Journal of Psychology، همکاری و مشارکت در انتشار نشریه پژوهش‌های روانشناختی، همکاری و مشارکت در انتشار فصلنامه روانشناسی دانشگاه تبریز، همکاری و مشارکت در انتشار فصلنامه مطالعات روانشناختی دانشگاه الزهراء، انتشار خبرنامه انجمن به صورت الکترونیکی و شرکت در نمایشگاه‌ها می‌باشد. برنامه‌های آتی انجمن شامل برگزاری سومین کنگره انجمن روانشناسی ایران، مشارکت در برگزاری سومین کنگره بین‌المللی مراقبت‌های حمایتی و تسکینی در سرطان، مشارکت در برگزاری چهارمین کنفرانس بین‌المللی علوم شناختی، مشارکت در برگزاری نخستین همایش انسان، صنعت، روانشناسی، مشارکت در برگزاری همایش منطقه‌ای بررسی آسیب‌شناسی روابط انسانی، برگزاری کارگاه‌های آموزشی و سخنرانی، ترغیب و تشویق پژوهشگران و تجلیل از محققان و استادان ممتاز، ارائه خدمات آموزشی و پژوهشی، تشکیل گردهمایی‌های علمی در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی، انتشار کتب و نشریات علمی می‌باشد.

انجمن علمی روانشناسی بالینی ایران

اندیشه تأسیس انجمن علمی روانشناسی بالینی ایران (IRANIAN CLINICAL PSYCHOLOGY ASSOCIATION) از حدود سال ۱۳۷۶ توسط گروهی از روانشناسان بالینی شامل آقایان دکتر محمد کاظم عاطف وحید، عباس رضانی فرانی، مهرداد کاظم زاده عطفی و خانم فلورا شارلویی مطرح شد. در سال ۱۳۷۹ هیئت موسس انجمن اقدام به نگارش اساسنامه انجمن نمود و جهت اخذ مجوز از وزارت بهداشت اقدام شد. در تاریخ ۸۰/۱۰/۳ موضوع تشکیل انجمن علمی روانشناسی بالینی ایران در پنجاه و سومین جلسه کمیسیون‌های

انجمن‌های علمی گروه پزشکی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به تصویب نهایی رسید. اولین انتخابات هیأت مدیره و بازرس انجمن در تاریخ ۸۱/۳/۶ برگزار شد و پروانه فعالیت انجمن در تاریخ ۸۱/۴/۱۷ توسط ریاست کمیسیون انجمن‌های علمی صادر گردید. از سال ۱۳۸۱ انجمن علمی روان‌شناسی بالینی ایران توسط گروهی از متخصصین تأسیس شد. اعضا هیئت مؤسس این انجمن شامل افراد زیر بودند: دکتر محمد کاظم عاطف وحید، دکتر حمید یعقوبی، دکتر مجید محمود علیلو، دکتر عباس بخشی‌پور رودسری، دکتر عبدالحکیم تیرگری سراجی، دکتر فرشته موتابی، دکتر بنفشه غرایبی، فلورا شادلویی، مهرداد کاظم‌زاده عطوفی و عباس رضانی فرانی. تاکنون ۴ دوره انتخابات هیأت مدیره برگزار گردیده و در حال حاضر چهارمین گروه از هیأت مدیره انجمن فعالیت خود را آغاز نموده‌اند. چهار دوره هیأت مدیره به شرح زیر بوده‌اند:

هیأت مدیره دوره اول: از ۱ اردیبهشت ۱۳۸۱ لغایت ۱ اردیبهشت ۱۳۸۳

- دکتر محمد کاظم عاطف وحید - رئیس
- دکتر محمود دژکام - نایب رئیس
- دکتر رخساره یکه یزدان دوست - دبیر
- دکتر بنفشه غرایبی - خزانه دار
- دکتر علیرضا جزایری - عضو هیأت مدیره (اصلی)
- دکتر مجید محمود علیلو - عضو هیأت مدیره (اصلی)
- مهرداد کاظم‌زاده عطوفی - عضو هیأت مدیره (اصلی)
- عباس رضانی فرانی - بازرس (اصلی)
- دکتر اصغری مقدم - عضو هیأت مدیره (علی البدل)
- دکتر حمید یعقوبی - عضو هیأت مدیره (علی البدل)
- دکتر عبدالحکیم تیرگری سراجی - بازرس (علی البدل)

هیأت مدیره دوره دوم از ۱۵ اردیبهشت ۱۳۸۳ لغایت ۳۰ اردیبهشت

- دکتر محمد کاظم عاطف وحید - رئیس
دکتر رخساره یکه یزدان دوست - نایب رئیس
مهرداد کاظم زاده عطوفی - دبیر
دکتر بنفشه غرایبی - خزانه دار
دکتر محمود دژکام - عضو هیأت مدیره (اصلی)
دکتر تورج مرادی - عضو هیأت مدیره (اصلی)
مصطفی ذوالفقاری مطلق - عضو هیأت مدیره (اصلی)
دکتر خیرالله صادقی - بازرس (اصلی)
دکتر قاسم نظیری - عضو هیأت مدیره (علی البدل)
دکتر حسین داداش زاده - عضو هیأت مدیره (علی البدل)
دکتر عبدالحکیم تیرگری سراجی - بازرس (علی البدل)

هیأت مدیره دوره سوم: از ۵ خرداد ۱۳۸۶ لغایت ۳۰ خرداد ۱۳۸۹

- دکتر محمد کاظم عاطف وحید - رئیس
دکتر رخساره یکه یزدان دوست - نایب رئیس
دکتر بنفشه غرایبی - خزانه دار
مهرداد کاظم زاده عطوفی - دبیر
مصطفی ذوالفقاری مطلق - عضو هیأت مدیره (اصلی)
عباس رضائی فرانی - عضو هیأت مدیره (اصلی)
دکتر تورج مرادی - عضو هیأت مدیره (اصلی)
دکتر عبدالحکیم تیرگری سراجی - عضو هیأت مدیره (علی البدل)
پروین داعی پور - عضو هیأت مدیره (علی البدل)

تغییرات دوره سوم:

- دکتر رخساره یکه یزدان دوست - استعفاء ۱۳۸۷/۱۰/۱۲
- دکتر مصطفی ذوالفقاری مطلق - استعفاء: ۱۳۸۸/۲/۳
- دکتر تورج مرادی - نایب رئیس
- دکتر عبدالحکیم تیرگری سراجی - عضو هیأت مدیره (اصلی)
- پروین داعی پور - عضو هیأت مدیره (اصلی)

هیأت مدیره دوره چهارم

- دکتر حمید یعقوبی - رئیس هیأت مدیره
- دکتر عبدا... امیدی - نایب رئیس
- مهرداد کاظم زاده عطوفی - دبیر
- دکتر پرویز دباغی - خزانه‌دار
- دکتر محمد کاظم عاطف وحید - عضو هیأت مدیره
- دکتر شهرام محمد خانی - (عضو هیأت مدیره)
- دکتر عباس رمضانی فرانی - (عضو هیأت مدیره)
- پروین داعی پور - (عضو علی‌البدل هیأت مدیره)
- دکتر حسین شاره - (عضو علی‌البدل هیأت مدیره)
- سعید اکبری زردخانه - (بازرس اصلی)
- مهدی اکبری - (بازرس علی‌البدل)

اهداف انجمن روانشناسی بالینی به شرح زیر هستند:

- برنامه‌ریزی در راستای حفظ، ارتقاء و حمایت از حقوق اجتماعی، قانونی و موقعیت علمی حرفه‌ای روانشناسان بالینی
- تلاش در راستای ارتقاء آگاهی عموم در زمینه حرفه روانشناسی بالینی

تاریخچه روانشناسی در ایران / ۶۱

- ارائه پیشنهاد و راهکار در زمینه برنامه‌های مدون بازآموزی در روانشناسی بالینی بصورت دوره‌های کوتاه مدت، سمینار و کنگره منطقه‌ای و بین المللی
- هماهنگی و حمایت از پژوهش‌های بنیادی
- کاربردی در زمینه روانشناسی بالینی از جمله بهداشت روانی، درمان، ابزارهای تشخیصی درمانی
- برنامه‌ریزی در راستای ارتقاء سطح بهداشت روانی جامعه و ارائه خدمات مطلوب در زمینه روانشناسی بالینی
- تلاش در جهت ارائه راهکار در راستای توسعه حمایت‌های بیمه‌ای به خدمات روانشناسی بالینی (عریضی و فراهانی، ۱۳۸۳، سایت انجمن روانشناسی بالینی ایران، ۱۳۹۳)
- بر اساس اساس نامه انجمن، اهداف کلی ذیل در نظر گرفته شده است:
 - ۱- برنامه‌ریزی در راستای ارتقاء سطح علمی کاربردی در زمینه روانشناسی بالینی
 - ۲- برنامه‌ریزی در راستای حمایت و نظارت صنفی حرفه‌ای در زمینه روانشناسی بالینی
 - ۳- برنامه‌ریزی در راستای ارتقاء سطح بهداشت روانی جامعه و ارائه خدمات مطلوب در زمینه روانشناسی بالینی
- در راستای اهداف فوق ۱۷ هدف اختصاصی تدوین شد و در حال حاضر ۷ کمیته اختصاصی در راستای تحقق اهداف فوق فعالیت می‌نمایند. این انجمن تاکنون چندین کنگره سراسری را در سطح کشور برگزار کرده است. دفتر این انجمن در دانشکده علوم رفتاری و سلامت روان می‌باشد.

انجمن روان‌شناسی بالینی کودک و نوجوان ایران

انجمن روان‌شناسی بالینی کودک و نوجوان ایران در سال ۱۳۸۳ تأسیس شد. اولین دوره کارشناسی ارشد روان‌شناسی بالینی کودک در ایران از حدود ۱۳۸۱، راه اندازی شد. تأسیس انجمن علمی روان‌شناسی بالینی کودک و نوجوان ایران می‌تواند نقش مفید و موثری در هدایت برخی از برنامه‌های جاری آموزش عالی به سمت روان‌شناسی بالینی کودک و

نوجوان، طراحی برنامه‌های آموزشی جدید، انجام طرح‌های تحقیقاتی و جلب توجه مردم و مسئولین نسبت به نیازها و ضرورت‌های روان‌شناسی کودک و نوجوان ایفا کند و راه را برای حضور این حیطه از روان‌شناسی بالینی در سطح ملی و محافل بین‌المللی هموار سازد.

انجمن روان‌شناسی اجتماعی ایران

سال‌های سال و از زمان معرفی روانشناسی اجتماعی در ایران در ۱۳۳۹، دست اندرکاران و صاحب‌نظران این حوزه همواره در فکر تأسیس «انجمن روانشناسی اجتماعی ایران» بودند تا بتوانند فعالیت‌های آموزشی، پژوهشی و انتشاراتی این شاخه علمی را در چهارچوب آن متشکل سازند.

در طی این سال‌ها جرقه‌هایی از کوشش در این زمینه در دانشکده‌های مختلف زده شده بود. تا اینکه از اواسط سال ۱۳۸۰ گروهی از دست اندرکاران به عنوان هیات مؤسس تأسیس در دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران گرد آمدند و کار تأسیس را به طور جدی آغاز کردند. نخستین دعوت نامه برای مجمع عمومی تأسیس انتشار یافت و در بهمن ماه ۱۳۸۰ ش. در تالار اجتماعات دانشکده علوم اجتماعی نخستین انتخابات هیات مؤسس انجام گرفت. صورت جلسه انتخاب هیات مؤسس به کمیسیون انجمن‌های علمی وزارت علوم، تحقیقات، فناوری ارسال و تقاضای صدور مجوز برای تأسیس مطرح شد. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری دستور تشکیل مجمع عمومی تأسیس را صادر و نماینده خود را برای حضور در انتخابات تعیین نمود. با درج اطلاعیه‌ای، مجمع عمومی تأسیس در تاریخ ۸۱/۱۱/۲۸ در محل فرهنگ سرای دانشجو پارک شفق تشکیل گردید و در نخستین جلسه هیات مدیره مسئولیت‌ها مشخص و هیات مدیره تأسیس انتخاب شدند. انجمن سپس برای ثبت اقدام نمود، آگهی در روزنامه رسمی کشور انتشار یافت، به طور رسمی آغاز به کار کرده و در گام اول برای انتشار فرم مخصوصی برای ثبت نام داوطلبان عضویت اقدام نمود.

تاریخ‌های مهم در شکل‌گیری انجمن به شرح زیر می‌باشند: ۸۱/۲/۱۱ صدور پروانه تأسیس انجمن، ۸۱/۱۱/۲۸ نخستین مجمع عمومی انجمن با حضور نماینده دفتر انجمن‌های

تاریخچه روانشناسی در ایران / ۶۳

علمی ایران و ۸۲/۳/۸۲ ثبت انجمن در اداره ثبت شرکت ها و مؤسسات غیرتجاری ۸۲/۱۲/۵
اعلام انجمن (اطلاعات، شماره ۲۲۷۱۲).

مجله‌های روانشناسی در ایران

تعدادی از مجله‌هایی که در حیطه روانشناسی در ایران منتشر می‌شوند به شرح زیر

هستند:

- فصلنامه تعلیم و تربیت
- فصلنامه خانواده‌پژوهی
- مجله دانشور رفتار
- روانشناسی معاصر
- نشریه بین‌المللی روانشناسی
- پژوهش‌های روان‌شناختی
- فصلنامه تازه‌ها و پژوهش‌های مشاوره
- فصلنامه روانشناسی تربیتی-دانشگاه آزاد تنکابن
- فصلنامه روان‌شناسی و علوم تربیتی
- فصلنامه روانشناسی تحولی: روانشناسان ایرانی- دانشگاه آزاد تهران جنوب
- مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران (اندیشه و رفتار سابق)
- پژوهش‌های روان‌شناسی بالینی و مشاوره- دانشگاه فردوسی مشهد
- فصلنامه مطالعات تربیتی و روان‌شناسی
- پژوهش‌های کاربردی روانشناختی
- مجله مطالعات آموزش و یادگیری
- فصلنامه پژوهش در سلامت روانشناختی
- فصلنامه مطالعات روانشناختی
- فصلنامه روانشناسی دانشگاه تبریز

- فصلنامه پژوهش در حیطه کودکان استثنایی
- فصلنامه رفاه اجتماعی
- فصلنامه علمی ترویجی سلامت اجتماعی و اعتیاد
- فصلنامه رویکردهای نوین آموزشی
- فصلنامه پژوهش در سلامت روانشناختی (دانشگاه تربیت معلم تهران قطب علمی روانشناسی استرس)
- فصلنامه روانشناسی
- فصلنامه اندیشه و رفتار
- فصلنامه روان‌شناسی بالینی - دانشگاه سمنان
- فصلنامه دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی
- دو فصلنامه پژوهش‌های کاربردی روانشناختی
- مجله اصول بهداشت روانی
- فصلنامه تازه‌های علوم شناختی
- سالمند - مجله سالمندی ایران
- فصلنامه پژوهشی توانبخشی
- فصلنامه اندیشه‌های نوین تربیتی
- فصلنامه دانش و تندرستی

مقاطع و گرایش‌های مختلف رشته روانشناسی در دانشگاه‌های ایران

در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی مختلف ایران مقاطع و گرایش‌های مختلف رشته روانشناسی وجود دارد از جمله دانشگاه‌های سراسری تحت پوشش وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، دانشگاه آزاد، مؤسسات غیرانتفاعی و غیره. دانشجویان از طریق شرکت در آزمون سراسری و ملی پذیرش می‌شوند. متوسط طول دوره تحصیلی در مقطع کارشناسی چهار سال، کارشناسی ارشد ۳ سال و دکتری حداقل ۴/۵

تاریخچه روانشناسی در ایران / ۶۵

سال می‌باشد. مقاطع و گرایش‌های مختلف رشته روانشناسی تعدادی از دانشگاه‌های سراسری ایران در زیر آورده شده است.

دانشگاه ارومیه

روانشناسی تربیتی: کارشناسی ارشد

روانشناسی عمومی: کارشناسی ارشد

دانشگاه اراک

روانشناسی عمومی: کارشناسی

دانشگاه الزهرا

روانشناسی بالینی: کارشناسی و کارشناسی ارشد

روانشناسی کودکان استثنایی: کارشناسی

روانشناسی تربیتی: کارشناسی ارشد و دکتری

مشاوره و راهنمایی: کارشناسی و کارشناسی ارشد

روانشناسی عمومی: ارشد و دکتری

دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه اصفهان

آموزش کودکان استثنایی: کارشناسی، کارشناسی ارشد

روانشناسی بالینی: کارشناسی، کارشناسی ارشد

روانشناسی صنعتی و سازمانی: کارشناسی، کارشناسی ارشد

روانشناسی عمومی: کارشناسی ارشد

روانشناسی: دکتری

راهنمایی و مشاوره: کارشناسی

مشاوره شغلی: کارشناسی ارشد، دکتری

مشاوره خانواده: کارشناسی ارشد، دکتری

۶۶ / تاریخچه روانشناسی در ایران

دانشگاه بجنورد

راهنمایی و مشاوره: کارشناسی

دانشگاه بوعلی سینا همدان

روانشناسی عمومی: کارشناسی

روانشناسی تربیتی: کارشناسی ارشد

دانشگاه بیرجند

روانشناسی عمومی: کارشناسی

روانشناسی تربیتی: کارشناسی ارشد

دانشگاه بین‌المللی امام خمینی قزوین

روانشناسی عمومی: کارشناسی، کارشناسی ارشد

روانشناسی تربیتی: کارشناسی ارشد

دانشگاه تهران

گروه روانشناسی تربیتی و مشاوره

مشاوره و راهنمایی: کارشناسی

مشاوره: کارشناسی ارشد

روانشناسی تربیتی: کارشناسی ارشد، دکتری

روانشناسی عمومی: دکتری

گروه روانشناسی

روانشناسی بالینی: کارشناسی، کارشناسی ارشد

روانشناسی عمومی: کارشناسی ارشد، دکتری

سلامت روان: دکتری

گروه روانشناسی و آموزش کودکان استثنائی

روانشناسی و آموزش کودکان استثنایی: کارشناسی ارشد

دانشگاه تربیت معلم تهران

روانشناسی بالینی: کارشناسی، کارشناسی ارشد

مشاوره شغلی: کارشناسی ارشد، دکتری

روانشناسی تربیتی: کارشناسی ارشد، دکتری

دانشگاه تربیت معلم آذربایجان

روانشناسی عمومی: کارشناسی ارشد

روانشناسی تربیتی: کارشناسی ارشد

دانشگاه تربیت مدرس

روانشناسی عمومی: کارشناسی ارشد

روانشناسی بالینی: دکتری

دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی

روانشناسی تربیتی: کارشناسی ارشد

دانشگاه تبریز دانشگاه علوم تربیتی و روانشناسی

روانشناسی بالینی: کارشناسی ارشد

روانشناسی بالینی کودک: کارشناسی ارشد

روانشناسی عمومی: کارشناسی ارشد، دکتری

روانشناسی مدرسه: کارشناسی ارشد

اعصاب شناختی: دکتری

روانشناسی تربیتی: کارشناسی ارشد، دکتری

دانشگاه رازی کرمانشاه

راهنمایی و مشاوره: کارشناسی، کارشناسی ارشد

روانشناسی عمومی: کارشناسی، کارشناسی ارشد

دانشگاه فردوسی مشهد (دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی)

آموزش و پرورش کودکان استثنایی: کارشناسی

روانشناسی بالینی: کارشناسی، کارشناسی ارشد

روانشناسی عمومی: کارشناسی، کارشناسی ارشد، دکتری

روانشناسی کودکان استثنایی: کارشناسی

روانشناسی تربیتی: کارشناسی ارشد، دکتری

روانشناسی مشاوره و خانواده: کارشناسی ارشد

دانشگاه شهید بهشتی

گروه روانشناسی

روانشناسی بالینی: کارشناسی، دکتری

روانشناسی کودکان استثنایی: کارشناسی

روانشناسی بالینی کودک و نوجوان: کارشناسی ارشد

روانشناسی عمومی: کارشناسی ارشد، دکتری

روانشناسی تربیتی: کارشناسی ارشد، دکتری

روانشناسی خانواده درمانی: کارشناسی ارشد

گروه مشاوره

راهنمایی و مشاوره: کارشناسی

مشاوره خانواده: کارشناسی ارشد

مشاوره مدرسه: کارشناسی ارشد

دانشگاه زنجان دانشکده علوم انسانی

روانشناسی عمومی: کارشناسی، کارشناسی ارشد
مشاوره: کارشناسی

دانشگاه سمنان دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی

روانشناسی بالینی: کارشناسی، کارشناسی ارشد
روانشناسی و آموزش کودکان استثنایی: کارشناسی
روانشناسی عمومی: کارشناسی ارشد
روانشناسی تربیتی: کارشناسی ارشد

دانشگاه سیستان و بلوچستان زاهدان

روانشناسی عمومی: کارشناسی، کارشناسی ارشد

دانشگاه شهرکرد

راهنمایی و مشاوره: کارشناسی

دانشگاه شهید باهنر کرمان

روانشناسی عمومی: کارشناسی، کارشناسی ارشد

دانشگاه شهید چمران - اهواز

راهنمایی و مشاوره: کارشناسی، کارشناسی ارشد
روانشناسی تربیتی: کارشناسی ارشد
روانشناسی عمومی: دکتری
روانشناسی بالینی: کارشناسی ارشد، دکتری
روانشناسی صنعتی سازمانی: کارشناسی، کارشناسی ارشد

۷۰ / تاریخچه روانشناسی در ایران

دانشگاه شیراز

آموزش کودکان استثنایی: کارشناسی، کارشناسی ارشد

روانشناسی تربیتی: کارشناسی ارشد، دکتری

روانشناسی بالینی: کارشناسی، کارشناسی ارشد

http://www.shirazu.ac.ir/index.php?page_id=2543 روانشناسی بالینی

http://www.shirazu.ac.ir/index.php?page_id=2556 روانشناسی تربیتی

http://www.shirazu.ac.ir/index.php?page_id=2532 آموزش کودکان استثنایی

دانشگاه کاشان گروه آموزشی روانشناسی

روانشناسی عمومی: کارشناسی

روانشناسی تربیتی: کارشناسی ارشد

دانشگاه کردستان

روانشناسی بالینی: کارشناسی ارشد

دانشگاه گیلان - رشت

راهنمایی و مشاوره: کارشناسی

روانشناسی عمومی: کارشناسی، کارشناسی ارشد

دانشگاه لرستان - خرم آباد

روانشناسی عمومی: کارشناسی

دانشگاه محقق اردبیلی - اردبیل

راهنمایی و مشاوره: کارشناسی

روانشناسی عمومی: کارشناسی، کارشناسی ارشد، دکتری

روانشناسی بالینی: کارشناسی، کارشناسی ارشد

دانشگاه ملایر

روانشناسی عمومی: کارشناسی

دانشگاه هرمزگان - بندر عباس

راهنمایی و مشاوره: کارشناسی، کارشناسی ارشد

روانشناسی عمومی: کارشناسی

دانشگاه یزد

روانشناسی عمومی: کارشناسی

روانشناسی تربیتی: کارشناسی ارشد

مجتمع آموزش عالی اردکان

راهنمایی و مشاوره: کارشناسی

روانشناسی عمومی: کارشناسی

آموزش عالی کازرون

روانشناسی عمومی: کارشناسی

دانشگاه شاهد تهران

روانشناسی بالینی: کارشناسی، کارشناسی ارشد، دکتری

روانشناسی عمومی: دکتری

دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

روانشناسی بالینی: کارشناسی ارشد، دکتری

روانشناسی و آموزش کودکان استثنایی: کارشناسی ارشد

مشاوره: کارشناسی ارشد

۷۲ / تاریخچه روانشناسی در ایران

دانشگاه علوم پزشکی ایران

دانشکده علوم رفتاری و سلامت روان و انسیتو روانپزشکی تهران: کارشناسی ارشد و
دکتری روانشناسی بالینی و کارشناسی ارشد سلامت روان، دکتری مطالعات اعتیاد و دستیاری
روانپزشکی جامعه نگر

دانشگاه علوم پزشکی تهران

روانشناسی بالینی: کارشناسی ارشد

دانشگاه علامه طباطبایی

روانشناسی و آموزش کودکان استثنایی: کارشناسی، کارشناسی ارشد

روانشناسی بالینی: کارشناسی، کارشناسی ارشد

مشاوره: کارشناسی ارشد

روانشناسی تربیتی: کارشناسی، کارشناسی ارشد، دکتری

روانشناسی عمومی: کارشناسی، کارشناسی ارشد، دکتری

مشاوره شغلی: دکتری

دانشگاه خلیج فارس - بوشهر

روانشناسی عمومی: کارشناسی ارشد (انجمن روانشناسی ایران، ۱۳۹۰).

منابع

- اصغر نژاد فرید، علی اصغر (۱۳۸۹). تاریخچه و مکاتب روانشناسی. جزوه‌های آموزشی موجود در دانشکده علوم رفتاری و سلامت روان دانشگاه علوم پزشکی ایران.
- حاتمی، جواد (۱۳۸۸). علم شناخت در روانشناسی مدرن و گذشته فلسفی روان‌شناسی در ایران: یک مطالعه تاریخی. پژوهش‌های روان‌شناختی، دوره ۱۲، شماره ۳ و ۴، ۱۴۳-۱۱۲.
- دادفر، محبوبه، عاطف وحید، محمد کاظم، اصغر نژاد فرید، علی اصغر، کولیوند، پیرحسین (۱۳۹۳). روانشناسی جامعه نگر. تهران: انتشارات میرماه.
- دادفر، محبوبه، عاطف وحید، محمد کاظم، کاظمی، هادی، کولیوند، پیرحسین (۱۳۹۳). درمان‌شناختی تحلیلی. تهران: انتشارات میرماه.
- دادفر، محبوبه، لستر، دیوید (۱۳۹۳). برنامه آموزش مرگ: راهنمای کاربردی برای متخصصان مراقبت‌های بهداشتی. تهران: انتشارات میرماه.
- دانشنامه رشد (۱۳۹۳). تاریخ روانشناسی.
- رضایی، انوشیروان (۱۳۷۷). سیر تاریخی روان‌شناسی جدید در ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران، کتابخانه مرکزی.
- سیاسی، علی اکبر (۱۳۳۳). علم النفس ابن سینا و تطبیق آن با روان‌شناسی جدید. تهران: دانشگاه تهران.
- سیاسی، علی اکبر (۱۳۳۳). علم النفس ابن سینا یا روان‌شناسی از لحاظ تربیت. تهران: ابن سینا. شاملو، سعید (۱۳۷۸). روان‌شناسی بالینی، تهران، انتشارات: چهر، ص ۱۱ تا ۲۲.
- عاطف وحید، محمد کاظم، دادفر، محبوبه (۱۳۹۳). راهنمای اخلاق و رفتار حرفه‌ای در روانشناسی بالینی (برای روانشناسان، مشاوران و روانپزشکان). تهران: انتشارات میرماه.
- عاطف وحید، محمد کاظم، دادفر، محبوبه (زیر چاپ). روانشناسی قانونی. تهران: انتشارات میرماه.

عریضی، حمیدرضا و حجت‌الله فراهانی (۱۳۸۳). روش‌های کاربردی پژوهش در روان‌شناسی بالینی و مشاوره. تهران، انتشارات دانژه، چاپ اول، ص ۱۵ تا ۱۹.
فتحی آشتیانی، علی (۱۳۸۲). ریشه‌های روانشناختی دمکراسی. روانشناسی جامعه. شماره ۱.
فیرس، جری، تیموتی جی، ایبی، ترال (۱۳۸۲). روان‌شناسی بالینی. ترجمه مهرداد فیروزبخت، تهران، انتشارات رشد: چاپ اول، ص ۶۶، ۶۵.
ویکی پدیا دانشنامه آزاد (۱۳۹۳). تاریخ روانشناسی.

Birashk, B. (2004). Psychology in Iran. In K. Pawlik and M. Rosezweig (eds). The handbook of international psychology. London: Sage. Chapter 23: 381-394.
Brock, A. C., ed (2007). Internationalizing the history of psychology. New York: New York University Press.
David, H. P.; Buchanan, J. (2003). International psychology ". In Freedheim, D. K.. Handbook of psychology: History of psychology. 1. New York: Wiley. pp. 509-533.
Fozooni, B. (2006). Towards a critique of the Iranian psy-complex. Annual Review of Critical Psychology, 5.
http://en.wikipedia.org/wiki/International_psychology
<http://informationroshd.blogfa.com/post-2.aspx>
<http://iranpa.org/Default-EN.aspx>
<http://patoghu.com/forum/thread38635.html>
http://psychology.wikia.com/wiki/Iran_-_History_of_psychology
<http://spring.carleton.ca/~thorngate/iran-psych>
<http://tjabadi.parsiblog.com/-508522.htm>
<http://www.pcoiran.ir>
<http://www.pcoiran.org.ir>
<http://www.daneshju.ir/forum/f668/t72100.html>
<http://www.dibaketab.com/dthree/42f362e84614fdcd48ab68c7e490999b.php>
<http://www.iranapsy.ir/>
<http://www.melodyeravan.com/forum/archive/index.php/thread-309.html>
<http://www.p30data.com/forum/showthread.php?t=28981>
<http://www.pajoohe.com/fa/index.php?Page=definition&UID=33969>
Kamarzarin, H. (2002). Country profile: Iran. Psychology international, American Psychological Association Office of International Affairs, 13,1, 5.

- Pereira, M. E. (2001). History of the psychology: A timeLine of sychological Ideas.http://www.geocities.com/Athens/Delphi/6061/en_linha2.htm accessed 14 July 2005).
- Stevens, M. J.; Gielen, U. P., ed (2007). Toward a global psychology: Theory, research, intervention, and pedagogy. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Wedding, D.; Stevens, M. J., ed (2007). Handbook of international psychology. New York: Brunner-Routledge.
- Wedding, D.; Stevens, M. J.. (2007). Psychology: IUPsyS global resources. [CD-ROM (8th ed.)]. Hove, UK: psychology Press.

History of psychology in Iran

by:

Dr. Ali Asghar Asgharnejad Farid

Psychologist

Faculty member of Iran University of Medical Sciences
School of Mental Health & Behavioral Sciences

Mahboubeh Dadfar

PhD student in clinical psychology,
International Campus,
Iran University of Medical Sciences

Mehrdad Kazem Zadeh Atoofi

Clinical psychologist

Iran University of Medical Sciences
School of Mental Health & behavioral Sciences

Dr. Pir Hossein Kolivand

Assistant of Shefa Neuroscience Research Center